

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 5

(2016–2017)

Melding til Stortinget

Nordisk samarbeid

Innhold

1	Innledning	5	4	Uformelt nordisk samarbeid ...	35
			4.1	Utenrikspolitikk	35
2	Norsk formannskap i 2017	8	4.1.1	Nordisk utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid	35
3	Samarbeidet i Nordisk ministerråd	10	4.1.2	Utenrikshandel	37
3.1	Justissektoren. Integrasjon	10	4.1.3	Multilateralt utviklings-samarbeid	38
3.2	Grensehindre	12	4.1.4	Regionale råd	39
3.3	Kultur	12	4.2	Forsvarssamarbeid	41
3.4	Utdanning og forskning	13	4.3	Nordisk flyktning- og migrasjonssamarbeid	43
3.5	Nærings-, energi- og regionalpolitikk	16	4.4	Samferdsel	43
3.6	Miljø	19			
3.7	Sosial og helse	21			
3.8	Arbeidsmarked og arbeidsmiljø ...	24	Vedlegg		
3.9	Barn og ungdom/Likestilling	26	1	Sammenstilling av budsjettene 2017 og 2016 (2016 priser) i millioner DKK	47
3.10	Fiskeri og fangst	27	2	Forkortelser	49
3.11	Jord- og skogbruk	28	3	Nordisk samarbeid – nettsider	53
3.12	Ernæring og mattrygghet	30			
3.13	Økonomi- og finanspolitikk	32			
3.14	Administrasjon og forvaltning. Forbrukerpolitikk	33			
3.15	Samer og nasjonale minoriteter	33			
3.16	Internasjonalt samarbeid	34			

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 5

(2016–2017)

Melding til Stortinget

Nordisk samarbeid

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 14. oktober 2016,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Innledning

Et tett og velfungerende nordisk samarbeid er viktig for Norge og høyt prioritert av regjeringen. Norden er blant verdens tettest integrerte samfunn og økonomier. Samarbeidet med de nordiske landene er viktig for norsk verdiskaping og sysselsetting, og for vår økonomiske omstilling og konkurransekraft. Med våre nordiske naboer deler vi språk, kultur, verdisyn og interesser. I internasjonalt samarbeid er vi hverandres nærmeste venner og partnere. Regionalt samarbeid og samhold styrker vår gjennomslagskraft og evnen til å håndtere vår tids store felles utfordringer.

Det nordiske samarbeidet omfatter de fleste samfunnssektorer. Nordisk ministerråd danner rammen for det formelle regjeringssamarbeidet, men utfylles av uformelle strukturer og praktisk samarbeid som finner sted mellom nordiske borgere og myndigheter hver eneste dag, i Norden, i Europa og i resten av verden. Bredden, dybden og oppslutningen er samarbeidets viktigste styrke. Samtidig må myndighetssamarbeidet oppleves som aktuelt og relevant, og det må levere gode og konkrete svar på aktuelle utfordringer som Nordens innbyggere møter i hverdagen.

Grensehinderrådets arbeid med å forebygge og fjerne grensehindre og «veksthindre» er et eksempel på et høyt prioritert samarbeid med konkrete resultater, og et viktig tiltak for å styrke Nordens konkurranseevne og økonomiske integrasjon gjennom å styrke mobiliteten og den frie bevegelse.

Med sikte på å styrke relevans og leverings- evne har de nordiske landene de siste to årene arbeidet med å modernisere Nordisk ministerråd. Det finske formannskapet har i 2016 prioritert ytterligere reformer, og de nordiske samarbeids- ministrene vedtok i september 2016 reformpak- ken «Nytt Norden 2.0» med elleve konkrete mål- settinger. Moderniseringsprosessen vil iverkset- tes under Norges formannskap i 2017.

Også regjeringens organisering gir et godt utgangspunkt for å videreutvikle nordisk samar- beid for en ny tid. Siden desember 2015 har regje- ringen hatt én statsråd i Utenriksdepartementet med ansvar både for koordineringen av nordisk samarbeid og EU/EØS-saker og forholdet til EU. Det styrker evnen til å se det nordiske samarbei- det i sammenheng med europapolitikken, og til å

Boks 1.1 Nytt Norden 2.0

Reformpakken Nytt Norden 2.0 ble vedtatt av samarbeidsministrene i september 2016. Tiltakene omfatter mer fleksible samarbeidsformer og budsjetter og et tettere samspill mellom formelt og uformelt samarbeid, og har som formål:

1. Norden skal bli verdens mest integrerte region
2. Nordisk samarbeid skal bidra til bæredyktig vekst i Norden
3. Norden skal være for borgerne
4. Et mer dynamisk budsjett
5. En justert struktur for ministerrådene
6. Anvendelse av ad hoc møter for å oppnå større aktualitet
7. Bedre samspill mellom embedsmenn og ministre
8. Mer dynamikk i embedsmannssamarbeidet
9. Et samlet nordisk samarbeid i og utenfor Nordisk ministerråd
10. Statsministrene setter overordnet retning for det nordiske samarbeidet
11. Økt analysekapasitet i sekretariatet

se det formelle og uformelle nordiske samarbeidet enda bedre i sammenheng.

Å forstå Norden som en del av Europa og verden har blitt viktigere. Vår nordiske hverdag har de siste årene blitt påvirket mer direkte av internasjonale hendelser. Russlands utfordring av folkeretten gjennom annekteringen av Krim og opptreden i Øst-Ukraina har skapt usikkerhet, også i Nordens nærområder. Krig og konflikt sør og øst for Middelhavet har fått følger for sikkerhet og samhold på det europeiske kontinentet, med sårbare stater i Nord-Afrika og Midtøsten, livsgrunnlag som forsvinner og mennesker som drives på flukt. Samtidig har det europeiske samarbeidet blitt satt på prøve. Britenes folkeavstemning 23. juni ga oss en dramatisk påminnelse om relevansen av utfordringene. De siste to årene har vi opplevd at verden har kommet raskere til Norden.

Regjeringen er derfor glad for at det finske formannskapet i 2016 har satt fokus på økt nordisk samarbeid om europapolitikk og utenrikspolitikk. Satsingen vil bli fulgt opp under vårt eget formannskap i 2017. Som følge av asyl- og migra-

sjonskrisen høsten og vinteren 2015/2016 har også migrasjons- og integreringspolitikk stått sentralt under Finlands formannskap. Et nordisk program om erfaringsutveksling og utvikling av ny kunnskap i integreringspolitikken vil bli gjennomført i perioden 2016–2018.

Målet for det nordiske statsministerinitiativet for perioden 2017–2020 er å fremme fellesnordiske initiativer som kan bidra til å imøtekomme internasjonal etterspørsel etter innovative samfunnsløsninger på områder der Norden har spisskompetanse, se nærmere omtale kap. 3.16.

Organisering av samarbeidet*Statsministrene*

Statsministrene har det overordnede ansvaret for det nordiske regjeringssamarbeidet, og har regelmessige nordiske møter i tillegg til den kontinuerlige kontakten om nordiske og internasjonale spørsmål. Statsministrene møttes under Nordisk Råds sesjon i Reykjavik i oktober 2015, og hadde også møter med Nordisk Råds presidium og med representanter for de selvstyrte områdene, Færøyene, Grønland og Åland.

De ordinære statsministermøtene under finsk formannskap i 2016 fant sted på Åland 28. september og under Nordisk Råds sesjon i København 2. november. De nordiske statsministrene møttes også til ekstraordinært møte i London 4. februar 2016 (i tilknytning til Syria-toppmøtet) for å drøfte den europeiske asyl- og migrasjonskrisen. I tillegg møttes statsministrene i Washington 13. mai 2016 i forbindelse med det nordiske toppmøtet med USAs president Barack Obama. Sluttklæringen fra toppmøtet utgjør et viktig grunnlag for den videre utvikling av det nordiske samarbeidet med USA i tiden som kommer.

Samarbeidsministrene, budsjett og administrasjon

Samarbeidsministrene møtes som regel tre ganger i året. EU/EØS-minister Elisabeth Vik Aspaker har vært norsk samarbeidsminister siden 2013. Samarbeidsministeren legger stor vekt på en tett dialog med Nordisk Råd, spesielt i forbindelse med det norske formannskapet neste år. Norge har formannskapet i det parlamentariske samarbeidet i 2018.

Budsjettet til Nordisk ministerråd har vært gjenstand for reduksjoner på i alt 8 prosent i perioden 2014–2016. I 2016 er budsjettet på 927 millioner danske kroner. Rammen for 2017 vil være uendret og skal vedtas under sesjonen i København i november.

Samarbeidsministrene har ansvaret for det fortløpende arbeidet i Nordisk ministerråd, mens generalsekretæren skal koordinere og forberede den innsatsen. Nåværende generalsekretær Dagfinn Høybråten, tiltrådte i mars 2013.

De selvstyrte områdenes stilling i det nordiske samarbeidet

Ålandsdokumentet av 2007 gir de selvstyrte områdene rett til å være adressater for og kan svare på

anbefalinger og spørsmål fra Nordisk ministerråd. Helsingforsavtalen ble imidlertid ikke endret. Ålandsdokumentet gir også Grønland, Færøyene og Åland rett til å søke fullt medlemskap i de nordiske institusjoner og samarbeidsorganer dersom de har en «særskilt påviselig interesse» for institusjonen.

2 Norsk formannskap i 2017

En verden og et Norden i endring vil stå sentralt i Norges formannskap i det nordiske samarbeidet i 2017. Klimaet forandrer seg, vi står overfor store økonomiske og miljømessige omstillingsbehov, og demografien endrer seg. Globale utviklingstrender akselererer, både i positiv og negativ forstand, og vi lever i en verden som er mer omskiftelig og dynamisk. Valgene vi tar vil prege både vår egen og kommende generasjoner. Den største faren er at vi omstiller oss for sent når verden rundt oss, teknologien, økonomien, klima og befolkningssammensetningen er i endring. I 2017 vil regjeringen arbeide for å styrke Nordens evne til å møte endringene. Nordens kulturelle fellesskap, våre verdier og interesser gir oss et helt spesielt utgangspunkt både for å takle utfordringene – og for å påvirke utviklingen. Norges formannskap i det nordiske samarbeidet i 2017 har tre hovedpilarer:

Norden i omstilling

Hovedmålet med satsingen blir å synliggjøre verdien av det regionale samarbeidet for å møte vår tids grunnleggende utfordringer knyttet til klima, grønn omstilling og konkurransekraft. I tillegg kommer samarbeidet om befolkningsmessige endringer knyttet til folkehelse og integrering.

Når det gjelder grønn omstilling og konkurransekraft vil Norge ha mye å tjene på tettere samarbeid med våre nærmeste naboer i årene framover. Forskningen under prosjektet «Innovative Nordics» i regi av Handelshøyskolen BI og Handelshögskolan i Stockholm illustrerer hva som kan oppnås dersom norske og svenske – og nordiske – klynger samarbeider tettere for å styrke sin globale konkurranseevne. De nordiske landene, og i økende grad de baltiske, er våre viktigste partnere. Ikke bare når det gjelder handel og investeringer, men enda viktigere når det gjelder forskning og innovasjon. Her er også det digitale perspektivet viktig.

Formannskapsprosjektene vil sette søkelyset på de prioriterte delene av det nordiske samarbeidet (45 millioner kroner fordelt over tre år), med vekt på omstilling. Et eksempel er «Attraktive nor-

diske byer. Grønn omstilling og konkurransekraft i nordiske byregioner. Byer som ramme for gode liv for alle», det tverrdepartementale prosjektet for å styrke nordiske byers grønne omstilling og konkurransekraft, med deltakelse fra KMD, KLD og HOD. Formannskapsprosjektene supplerer en rekke relevante pågående aktiviteter i de ti ministerrådene og de nordiske institusjonene. Et eksempel er «Nordic Green Growth Research and Innovation Programme» som drives av Nordisk Innovasjon sammen med NordForsk og Nordisk Energiforskning.

Utviklingen i Europa de siste årene har også vist at migrasjon og integrering er blant vår tids største politiske, sosiale og økonomiske utfordringer. I 2017 iverksettes et bredt anlagt program med vekt på utvikling og utveksling av kunnskap og praksis på integreringsområdet. Norge initierer i tillegg prosjekter som skal styrke den fellesnordiske satsningen gjennom tiltak som fremmer integrering av utsatte barn, unge og voksne i utdanning og arbeidsliv samt kulturlivets og frivillighetens rolle. Vi vil også fortsette arbeidet i prosjektet om demokrati, inkludering og sikkerhet.

Norden i Europa

Vi skal ikke fremme et tettere nordisk samarbeid *på bekostning* av det europeiske. Samtidig kan den aktuelle politiske situasjonen i Europa være et argument for å arbeide enda tettere sammen i Norden og Baltikum. Norden er en godt integrert region med sterke stater som kan bidra til å styrke Europa politisk og økonomisk. Norden trenger Europa og Europa trenger Norden.

Under sitt formannskap i 2016 har Finland prioritert «mer nordisk nytte i EU». Regjeringen vil videreføre denne satsingen i 2017, med vekt på økt nordisk synlighet på den europapolitiske arenaen og i Brussel, og mer bruk av fellesnordiske innspill på politikkområder der vi har felles interesser. Vekten vil bli lagt på innsats i såkalt «tidlig fase», det vi si i den uformelle delen av EUs regelverksutvikling, når handlingsrommet normalt er størst.

Tematisk vil regjeringen fokusere på tre områder av strategisk interesse for alle de nordiske landene: energi, klima og miljø, og digitalisering.

**Norden i verden – det uformelle
utenrikspolitiske samarbeidet i N5- og
NB8-kretsen**

De nordiske og baltiske landene deler fundamentale interesser og verdier i utenrikspolitikken. Ver-

dene ligger fast. Men i en stadig mer dynamisk og utfordrende verden er også den nordiske og baltiske utenrikspolitikken i endring.

Ministerrådets internasjonale engasjement og den uformelle nordiske og nordisk-baltiske utenriks- og sikkerhetspolitiske dialogen utfyller hverandre. I formannskapet skal vi arbeide for å gjøre det formelle og uformelle samarbeidet enda mer sømløst og sammenhengende.

3 Samarbeidet i Nordisk ministerråd

Modernisering av Nordisk ministerråd – «Nytt Norden 2.0»

Med sikte på å styrke relevans og leveringsevne har de nordiske landene de siste to årene vektlagt å modernisere samarbeidet i Nordisk ministerråd. De nordiske samarbeidsministrene vedtok 6. september 2016 reformpakken «Nytt Norden 2.0», med 11 konkrete mål og tiltak som iverksettes i 2016 og under Norges formannskap i 2017. Blant reformene er innføring av mer fleksible samarbeidsformer og budsjetter, samt tettere samspill mellom formelt og uformelt samarbeid. Et eksempel er bruk av ad hoc-møter mellom ministre i og utenfor ministerrådsstrukturen, for å møte aktuelle nordiske utfordringer mer effektivt på integreringsområdet. Forslagene omfatter også strategisk gjennomlysning av potensialet for å revitalisere det nordiske lovsamarbeidet, styrket dialog med næringslivet og sivilt samfunn, samt en mer dynamisk utnyttelse av Ministerrådets budsjetter for å frigjøre ressurser til aktuelle politiske prioriteringer. Når det gjelder forslag om justeringer av ministerrådsstrukturen, herunder konkrete forslag om å overføre ansvaret for barn og unge fra samarbeidsministrene til Ministerrådet for likestilling, og å innlemme eventuelle nye områder i et nyopprettet ministerråd, er det lagt opp til å konsultere berørte ministerråd i løpet av inneværende år, før beslutning fattes.

3.1 Justissektoren. Integrering

Det nordiske *politisamarbeidet* har over år utviklet seg til å bli svært effektivt. Det er uformelt og gir gode resultater. Det bygger på den alminnelige tilliten og likheten vi har i Norden. Denne trenden gjør seg fortsatt gjeldende. De nordiske politidirektørene undertegnet i år en revidert nordisk avtale om politisamarbeid gjeldene fra 1.4.2016. Det nordiske samarbeidet består av syv hovedarbeidsgrupper med en rekke undergrupper. Disse dekker et rikt spekter av polititjenestene i Norden.

Arbeidsgruppene rapporterer til viserikspolitisjefsmøtet, som representerer det styrende orga-

net, mens rikspolitisjefsmøtet i all hovedsak har en strategisk innretning.

I tillegg til den norske desken ved Europol, spiller PTN-samarbeid (Politi Toll Norden) en betydelig rolle i kampen mot organisert og grenseoverskridende kriminalitet. De nordiske land har til sammen utstasjonert 29 spesialutsendinger for politisaker (nordiske liaison offiserer – 4 tolltjenestemenn og 25 polititjenestemenn) i 16 land. Av disse er 10 norske. Norsk politi har opprettet en post i Warszawa for å styrke samarbeidet med polsk politi, samt flyttet utstasjoneringen fra Sofia til Bucuresti.

Annethvert år arrangeres politidirektørenes nordiske konferanse med fokus på strategiske utviklingsområder for politiet i Norden. For Norge er den nære kontakten med kolleger fra Sverige, Finland og Danmark meget viktig for å kunne påvirke, samt hente ut nyttige impulser fra EU.

Det er etablert et nordisk nettverk for forebygging av *ekstremisme*. Formålet er bl.a. å sikre effektiv informasjonsutveksling mellom de nordiske landene om forebygging av voldelig ekstremisme. En felles samarbeidsavtale mellom Norge, Danmark, Sverige og Finland ble signert under et nettverksmøte på ministernivå i Oslo i januar 2015. Island har deltatt i møtene siden desember 2015. Norge ved Justis- og beredskapsdepartementet hadde formannskapet i 2015. Sverige har formannskapet i 2016. Årets møte på politisk nivå ble avviklet i Stockholm i januar 2016. Det avholdes flere møter på administrativt nivå i løpet av året. I 2017 vil Finland inneha formannskapet i nettverket.

De nordiske landene deler flere sårbarheter og risikoer. Omfanget og kompleksiteten i vår tids utfordringer har synliggjort de nordiske lands verdi- og interessefellesskap. Vi deler ofte vurderinger av disse utfordringene og hvordan de bør håndteres. Gjennom det såkalte Haga-samarbeidet, herunder Haga-II erklæringen fra 2013, arbeides det med å skape et robust og grenseløst Norden gjennom effektiv utvikling av det omfattende samarbeidet på samfunnsikkerhetsområdet. Dette er også viktig i forhold til andre interna-

Boks 3.1 Integrering og inkludering

Vellykket integrering og inkludering av nye nordiske samfunnsmedlemmer er et satsingsområde i det nordiske samarbeidet og for det norske formannskapet i 2017. Et nytt program for integrering i Nordisk ministerråd ble godkjent i juni. Integreringssamarbeidet vil også støttes ytterligere gjennom norske formannskapsprosjekter fra 2017.

Integreringsprogrammet skal støtte opp under de nordiske landenes arbeid med integrering og styrke det nordiske samarbeidet om integrering av flyktninger og innvandrere med fokus på erfaringsutveksling og utvikling av ny kunnskap i perioden 2016–2018. Programmet har et budsjett til bl.a. finansiering av prosjekter i landene på 12 mill. i 2016 og 15 mill. i 2017 og har som hovedformål å støtte landenes arbeid med integrering med fokus på erfaringsdeling og utvikling av ny kunnskap. For å

oppnå hovedmålet har det nye programmet en rekke delmål:

- Identifisere eksisterende nordisk samarbeid om integrering av flyktninger og innvandrere.
- Spre nordisk kunnskap og erfaring om integrering.
- Bringe de aktører som arbeider med integrering i de nordiske landene sammen, herunder departementer, etater, regioner, kommuner, eksperter og det sivile samfunn.
- Støtte pågående integrasjonsarbeid i de nordiske landene.
- Aktivt involvere nordiske institusjoner i programmet, inkludert Nordens Velferdssenter (NVC), Nordregio og NordForsk.
- Bidra med mer forskningsbasert kunnskap om integrering.
- Etablere et treårig nordisk samarbeidsprogram om integrering.

sjonale aktører, der de nordiske landene i stadig større grad samarbeider for å møte utfordringene på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området i fellesskap, og på den bakgrunn opptrer som en region innenfor samfunnssikkerhetsområdet.

Dagens sikkerhetspolitiske situasjon – i tillegg til hendelser utløst av ekstremvær – tilsier styrket resiliens for å kunne avskrekke og å møte nye trusler og utfordringer. Dette gjelder ikke minst i forhold til hybride virkemidler og bruk av ukonvensjonelle metoder, som vi har sett benyttet den senere tid. Dette forutsetter effektivt og strukturert samarbeid og informasjonsutveksling mellom de nordiske land. I ministermøtet i Helsinki 21. september, var derfor resiliens det overbyggende tema for møtet. Island, som overtok formannskapet etter Finland, vil følge opp føringene i Helsingfors-konklusjonene som er rettet mot styrking av det nordiske samarbeidet relatert til resiliens.

På *kriminalomsorgens område* samarbeides det i de nordiske land om overføring av straffedommer og andre straffereaksjoner slik at domfelte eller botlagte kan gjennomføre straffen i det land hvor vedkommende har bopel, statsborgerskap eller annen tilhørighet. Det har i lengre tid vært arbeidet for å utvide denne ordningen til også å gjelde overføring av dommer på samfunnsstraff eller samfunnstjeneste. Kriminalomsorgsavdelingen arbeider for tiden med et høringsnotat med

forslag om nødvendig lovendring for å kunne overføre samfunnsstraff til de andre nordiske land og motta tilsvarende dommer til gjennomføring her.

Etter forslag fra Danmark har Norge stilt seg positiv til å motta trussel-utsatte domfelte fra de andre nordiske land til straffegjennomføring her i landet og til å overføre trussel-utsatte domfelte fra Norge til straffegjennomføring i et av de andre nordiske land. Danmark har påtatt seg å komme med forslag til lovtekst og Norge avventer utspill derfra.

På *integreringsfeltet* holdes årlige embetsmannsmøter om statsborgerskap og felles statsborgerregler for nordiske borgere. Videre er det et uformelt nordisk samarbeid om integreringspolitikk. Det er ett møte årlig, hvor formålet er å utveksle erfaringer knyttet til gjennomføring og resultat av integreringspolitikken. Fra Norge sin side er det Integrerings- og mangfoldsdirektoratet som har ansvaret for dette samarbeidet.

Nordisk flyktning- og migrasjonssamarbeid

De nordiske landene har gjennom mange år hatt et tett samarbeid på asyl- og flyktningområdet gjennom Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål (NSHF). Ministrene med ansvar for asyl-, innvandring- og flyktningsspør-

mål møtes årlig, siste gang i Sverige 8.–9. september 2016 hvor det blant annet ble diskutert et styrket nordisk samarbeid sett i lys av felles utfordringer. De ansvarlige ministrene møtes også i forkant av EUs rådsmøter etter behov, for tett oppfølging av tilstrømmingen til Europa og Norden. Også grensespørsmål har blitt tatt opp i NSHF.

Embetsverket møtes hvert halvår, og innenfor samarbeidet finnes det to arbeidsgrupper. Temaene som diskuteres på minister- og embetsmannsmøter i NSHF omfatter alt fra statistikk og utfordringer knyttet til asylankomster, regelverk og praksisendringer, mottak/mottaksforhold, enslige mindreårige asylsøkere til EU/Dublin-spørsmål, assistert retur, tvangsretur, returavtaler osv. Samarbeid og felles holdninger omkring disse temaene og mulig samarbeid opp mot opprinnelsesland tas også opp. Norge har svært gode erfaringer med det nordiske samarbeidet på dette området.

3.2 Grensehindre

Grensehinderrådet trådte i funksjon 1.1.2014 og består av 10 personer, dvs. alle medlemsland inkl. de selvstyrte områder, generalsekretæren i NMR og en representant fra Nordisk Råd. Svein Ludvigsen er norsk representant i Grensehinderrådet.

Grensehinderrådet har fått i oppdrag av de nordiske regjeringene å bidra til å fremme mobilitet og den frie bevegelse innenfor Norden, både for enkeltpersoner og foretak. Grensehinderrådet ledes av formannskapet i regjeringssamarbeidet og knyttes på den måten tettere til samarbeidsministrene. Grensehinderrådet skal samarbeide med relevante aktører nasjonalt som kan løse grensehindre for individer og selskaper/næringsliv (departementer, ministre, informasjonstjenestene i NMR, øvrig nasjonal forvaltning, parlamentarikere etc.). Generalsekretæren i NMR har som oppgave å ta videre grensehindre fra GR til de enkelte ministerråd og embetskomitéer i NMR. Målet er å fjerne 5–10 grensehindre per år med fokus på arbeids-, sosial- og utdanningsområdet.

Det danske formannskapet i 2015 hadde såkalte «hindre for vekst» som en hovedprioritering. Finland bygger videre på dette i sitt formannskap i inneværende år, og vil bl.a. arrangere et dialogmøte med dette som tema i Haparanda/Torneå i desember 2016.

Årsrapporten for grensehinderrådets virksomhet i 2016 forventes publisert i desember. Denne vil beskrive norske prioriteringer for 2016 og 2017.

Boks 3.2 Grensehinderarbeidet: Et konkret eksempel. Gjensidig anerkjennelse av førerrett for snøscooter mellom Sverige og Norge

For å kunne kjøre snøscooter i Norge har det siden 2005 vært et krav at vedkommende må ha førerrett i klasse S. For å få førerrett klasse S må man gjennomføre en fastsatt opplæring og bestå en teoretisk førerprøve i klassen. I Sverige stilles det ikke krav til førerkort for å kunne kjøre snøscooter, men krav til et kompetansebevis. Det er videre krav til opplæring og prøve, som er noe mindre omfattende enn hva som gjelder i Norge. Det svenske kompetansebeviset for snøscooter er i utgangspunktet ikke godkjent for kjøring i Norge slik regelverket har vært etter 2005. Samferdselsdepartementet arbeider for å fjerne dette grensehindre. Det er derfor etablert dialog mellom svenske og norske myndigheter med sikte på en løsning slik at svensk førerrett for snøscooter anerkjennes i Norge innen neste vintersesong.

3.3 Kultur

Reformprosessen i Nordisk ministerråd skal bidra til å øke Ministerrådets relevans for de nordiske regjeringene, næringslivet og sivilsamfunnet. Når det i år gjennomføres en evaluering av strategien for det nordiske kultursamarbeidet (2013–2020), er det nettopp relevans og nordisk nytte Ministerrådet for kultur er opptatt av. Relevans og nytte for kulturpolitikkerne, for kulturlivets aktører i Norden, for alle nordboerne og for de utfordringer Norden står overfor.

I møtet med store grenseoverskridende utfordringer vil bærekraften/relevansen i det nordiske samarbeidet generelt, og ikke minst kultursamarbeidet testes. Det nordiske kultursamarbeidet er en viktig premissleverandør av verdier som demokrati, yttringsfrihet og det sivile samfunns betydning.

De nordiske landene har felles utfordringer knyttet til integrerings- og inkluderingsarbeidet. Det er viktig at dette samarbeidet styrkes også når det gjelder kultur og frivillighet. Gjennom prosjektet *Kulturlivets og frivillighetens rolle i integrering og inkludering* vil det norske formannskapet bidra til å åpne de nordiske fellesskapene. Stikkord vil være deling og utveksling av kunnskap, ideer og erfaringer landene imellom. Prosjektet, som går

over tre år fra 2017, har fått 6 millioner danske kroner i støtte fra Nordisk ministerråd. Prosjektet vil bygge videre på erfaringene fra de nordiske samarbeidsministrenes prosjekt om aktivt medborgerskap og inkludering, som starter opp i 2016 og som nettopp i år vil dreie seg om sivilsamfunnets og kulturlivets rolle. Temaet sto også på dagsorden da de nordiske kulturministrene møttes i Helsingfors 2. mai.

På ministermøtet i Helsingfors tok også den norske kulturminister initiativ til en felles nordisk kartlegging av hvilken påvirkning internasjonale aktører som Google og Facebook har på den nordiske mediebransjen. Den nye konkurransen i annonsemarkedet byr på utfordringer for vårt nordiske mediemangfold. Det er derfor behov et sterkere nordisk kunnskapsgrunnlag om utviklingen. Kartleggingen, som skal legges frem våren 2017, vil danne basis for en videre diskusjon under det norske formannskapet i Nordisk ministerråd i 2017. Den internasjonale pressefrihetsdagen var også bakteppe for en temadebatt mellom kulturministrene, UNESCOs generaldirektør og kunstnere om kulturpolitikk og kunstnerisk frihet i en digital verden.

Det er stor internasjonal interesse for nordisk kunst og kultur. Derfor har Ministerrådet for kultur valgt ut kultursenteret Southbank Centre i London som arena for en stor fellesnordisk kultursatsing som strekker seg over hele 2017. Her skal hele bredden av nordiske kunst- og kultuttrykk presenteres. Målet er å styrke samspeillet mellom nordisk kunst og kultur og omverdenen, og profilere Norden som en kreativ region.

Den nordiske språkforståelsen er selve navet i samarbeidet, og Nordens fremste konkurransefortrinn. De nordiske kulturministrene har vedtatt å etablere et tidsbegrenset støtteprogram som skal bidra til å fremme barns og unges språkforståelse.

Andre viktige satsinger:

- En nordisk kunnskapsressurs for nordisk kulturpolitikk og –statistikk er opprettet. Den skal være et knutepunkt mellom de nordiske landenes kulturmyndigheter, nordiske institusjoner og samarbeidsorganer, kulturpolitiske forskere og statistikkbyråer.
- Nordisk kulturfond er en viktig bidragsyter til det nordiske kultursamarbeidet i hele sin utstrekning, i og utenfor Norden. Fondet arbeider for et fornyet og dynamisk kunst- og kulturliv i Norden med vekt på mangfold, tilgjengelighet og høy kvalitet. Fondets temasatsning i

2016 – HANDMADE – har fokus på mindre, lokale og bærekraftige håndverksprosjekter.

- Nordisk film- og tv-fond arbeider for å fremme nordiske film- og fjernsynsproduksjoner av høy kvalitet i de nordiske landene gjennom støtte til produksjon og distribusjon. Prosjekt av høy kvalitet for barn og unge, og talentutvikling gjennom prosjektene Nordic Talents og Nordic Genre Boost er viktige satsninger.
- Nordisk ministerråds Kultur- og kunstprogram og Nordisk-baltisk mobilitetsprogram er viktige finansieringskilder for kunst- og kulturaktører i Norden og de baltiske landene. Vel 38 millioner kroner ble utdelt til 480 større og mindre samarbeidsprosjekter i 2015. Norske kunstnere og kulturaktører har fått god uttelling i programmene.
- Gjennom Nordisk Råds priser for litteratur, barne- og ungdomslitteratur, musikk og film blir nordboere kjent med hverandres kulturuttrykk.

Gjennom nordiske ambassader og nordiske kunstfaglige institusjoner samarbeider de nordiske landene om ulike tiltak som skal fremme de nordiske lands kunst- og kulturaktører internasjonalt. Dette samarbeidet er uformelt og foregår der det ansees å tjene de ulike nordiske lands muligheter for å nå frem i de konkrete kunst- og kulturarenaer.

3.4 Utdanning og forskning

Samarbeidet under Ministerrådet for utdanning og forskning (MR-U) utgjør Nordisk ministerråds største fagfelt. Visjonen for samarbeidet er at Norden også i fremtiden kan være en ledende region for kunnskap og velferd. Nordisk samarbeid under MR-U gjelder hele utdanningsløpet – barnehage, skole, yrkesopplæring, voksnes læring og høyere utdanning – samt forskning. MR-U har dessuten koordineringsansvaret for språksamarbeid og innsatsen innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT-politikk).

I planleggingen av det norske formannskapet i 2017 legger MR-U vekt på kontinuitet fra forutgående formannskap. Samtidig tar norske initiativer i 2017 sikte på å møte dagsaktuelle, fellesnordiske utfordringer med tverrsektoriell innsats.

Norden – en sterk universitetsregion

Nordic Master Programme (NMP) tilbyr forskningsbaserte masterprogrammer av høy kvalitet. Programmet skal utvikle nordisk samarbeid om

høyere utdanning og bygge ned hindringer i organisering av felles studieprogram. Masterprogrammet skal ha sterk tilknytning til arbeids- og næringslivet. NMP har også som ambisjon å tiltrekke ambisiøse studenter utenfor Norden. Etter en pilotfase får programmet sin første regulære programperiode fra 2017.

Fra 2007 til i dag er det gitt støtte til utvikling av 27 programmer, hvorav ca. halvparten fortsatt er aktive. Når programmet nå går over i en driftsfase gjøres det visse endringer; bl.a. vil hvert program kunne motta et større bidrag (opp mot 2 mill. NOK). Bidraget skal i større grad enn tidligere gå til å implementere og drifte programmer og i mindre grad til utvikling. Programmene vil få lengre kontraksperioder og krav om fysisk mobilitet mellom studiesteder.

Et annet område innenfor høyere utdanning som Norge tok opp under forrige formannskapsperiode var samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon innenfor høyere utdanning. Mange universiteter i Norden har de samme utfordringene for eksempel med å ivareta «små» akademiske fag, bl.a. innenfor humaniora. Disse utfordringene er ikke blitt mindre de siste årene, og Norge vil bidra til at de ses i et nordisk perspektiv.

De nordiske landene vil utnytte mulighetene i et sterkere utdanningssamarbeid til å heve kvaliteten i pedagog- og lærerutdanningene. Tradisjonelt har lærerutdanningene vært sett på som nasjonale utdanninger med lite impulser utenfra, også fra nordiske land. Lærerutdanningene har også vært preget av liten internasjonal mobilitet. I 2016 og 2017 skal det utvikles grunnlag for moduler som kan brukes i nordiske lærer- og pedagogutdanninger som valgfrie tilbud i landenes egne systemer. Målet er å øke de internasjonale impulsene i lærerutdanningene, heve kvaliteten og øke mobiliteten både blant universitetslærere og studenter.

Et samarbeid er også igangsatt av de nordiske studiestøttemyndighetene om godkjenning av utenlandsk høyere utdanning for støtte. Formålet er å utveksle erfaringer om relevante problemstillinger, for eksempel hva som regnes som studieavgifter.

Kvalitet i utdanningene er et prioritert område for det nordiske samarbeidet innen høyere utdanning, og Norge vil avholde en konferanse om dette i 2017.

Nordplus-programmet er Nordens største utdanningsprogram for livslang læring og mobilitet. Nordplus' fem delprogrammer har årlig mer enn 10 000 deltakere i et bredt spekter av tilbud. Baltiske land deltar på like fot med nordiske i samtlige programmer. En vil vurdere hvordan Nordplus på best mulig måte også kan bidra til

språkopplæring for flyktninger og migranter og styrke sitt informasjonsarbeid overfor de som arbeider med dette feltet.

Norden som foregangsregion for forskning og teknologisk utvikling

Under Norges forrige formannskap i 2012 ble rapporten «*Vilja till forskning?*» behandlet. Rapporten identifiserte styrker og svakheter ved det nordiske forskningssamarbeidet og foreslo tiltak for modernisering. Med utgangspunkt i rapporten har det vært en større gjennomgang og videreutvikling av det nordiske forskningssamarbeidet med NordForsk i en sentral rolle. Under det norske formannskapet i 2017 vil det bli foretatt en vurdering av status for det nordiske forskningsarbeidet – fem år etter den omfattende gjennomgangen – og videre kurs vil bli staket ut.

Åpen tilgang til forskningsdata er et viktig underlag for innovasjonsevne og forskningskvalitet. Høsten 2016 vil det foreligge rapporter om bl.a. Open Access, e-Science samt helsedata og registerforskning. I formannskapsåret skal arbeidet med dette følges opp fra norsk side, blant annet gjennom formannskapsprosjektet «Nordisk samarbeid om helsedata og kliniske intervensjonsstudier».

Ved utgangen av 2015 investerte alle de nordiske landene og NordForsk totalt 112 mill. NOK i fire nye tverrfaglige Nordic Centres of Excellence. Sentrene er opprettet innenfor programmet «Ansvarlig utvikling av Arktis. Muligheter og utfordringer – veier til handling» og skal bidra til økt kunnskap om ressursutnyttelse i Arktis, reindyrhold i et globalisert nord, klimaprediksjoner og epidemiologiske effekter av klimaendring.

Utdanning vil i stadig større grad være en nøkkelfaktor for et godt liv for alle i Arktis. Et nordisk-arktisk initiativ, knyttet til kunnskapsbygging om kvalitet i utdanningen for Nordens urfolk, forberedes i samarbeid med Sametinget som en del av det norske formannskapet.

Det iverksettes i 2016 også en mulighetsstudie om styrket nordisk-amerikansk samarbeid om høyere utdanning, innovasjon og forskning. Utgangspunktet tas i de nordiske landenes samfunnsmodeller og velferdssystem.

Innsats for kompetanse, omstilling og inkludering.

Et treårig norsk formannskapsprosjekt, «0–24 samarbeidet – tverrsektoriell innsats for utsatte barn og unge», skal gi konkrete løsninger på de voksende utfordringene som kommuner i hele

Norden møter, knyttet til å gi utsatte barn og unge gode og samlede kommunale tjenester og sikre dem utdanning, sysselsetting, bosetting og integrering.

Arbeid, utdanning og språk er nøkler både til vellykket integrering, til ny verdiskaping og til forebygging av utenforskap og radikaliserings. Som en del av det norske formannskapet vil det iverksettes et prosjekt for å kartlegge og utvikle effektive modeller for godkjenning av utenlandske utdanninger og yrkeskvalifikasjoner. Bedre oversikt over hvilke ordninger som benyttes i de nordiske landene vil kunne bidra til raskere og bedre integrering for den enkelte, og gi nye muligheter for nordisk samarbeid.

Innenfor MR-SAMs program «Demokrati, Inkludering og Sikkerhet» (DIS) vil Norge i 2017 videreutvikle arbeidet med forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Utdanningssystemet er samfunnets viktigste bidrag til utvikling av barn og unges kunnskaper, og til utvikling av holdninger som grunnlag for å mestre eget liv i et demokratisk og mangfoldig samfunn. Materiell utarbeidet av Europarådet og EU vil bli tilpasset og prøvd ut med tanke på å styrke nordiske læreres kompetanse i undervisning om utfordrende emner. Som en del av arbeidet med DIS planlegges en felles konferanse med «Barnehagen og skolen som sentrum for inkludering og demokratisk medborgerskap» som hovedtema.

Videre vil Kunnskapsdepartementet sammen med Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet arrangere en nordisk konferanse om ungdom, arbeid, utdanning og psykisk helse i 2017. Tema vil være endringer i arbeidsliv og kompetansebehov, hvordan ungdom med psykiske helseplager skal gjennomføre utdanning og komme i lønnet arbeid, samt samarbeid mellom offentlige instanser og arbeidsgivere.

Språksamarbeid

God språkforståelse mellom skandinaviske språk fremmer mobilitet mellom land i både utdanning og arbeidsliv. Barn og unge er den primære målgruppen for det nordiske språksamarbeidet, og vekten legges på lytteforståelse.

MR-U har hovedansvaret for språksamarbeidet, mens Ministerrådet for kultur har sektoransvar. Arbeidet drives av en rekke aktører under ledelse av Nordisk språkkoordinasjon (NOSK). Nettportalen «Norden i Skolen» utvikler materiell og formidler blant annet nordisk film for bruk i skolen. Antallet brukere øker jevnt, og lærere og

elever er fornøyde med kvalitet og relevans i tilbudet.

Som ledd i oppfølging av Den nordiske språkdeklarasjonen er en nordisk gruppe for parallellspråklighet nedsatt, for å anbefale tiltak som kan bidra til å bevare nordiske språk i akademien. I 2016 skal gruppen levere indikatorer som kan brukes for å kartlegge forholdet mellom engelsk og nordiske språk i sektoren, samt forslag til mønsterpraksis for høyere utdanningsinstitusjoner.

Nordisk IKT-politikk

IKT-politikken må ta utgangspunkt i de store og reelle utfordringene næringsliv og offentlig sektor står overfor når det gjelder produktivitet, omstilling og effektivisering. Regjeringens IKT-politikk har i lys av dette to hovedmålsettinger:

1. En brukerrettet og effektiv offentlig forvaltning
2. Verdiskaping og deltakelse for alle

Disse er lagt til grunn i Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge. IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*. Her tydeliggjøres også det internasjonale perspektivet, herunder EUs strategi for det digitale indre markedet (Digital Single Market), samt det nordiske.

Målet med det *nordiske samarbeidet på IKT-området* er å bidra til at den nordiske regionen kjennetegnes av å være et kompetent, innovativt, dynamisk og homogent marked for IKT-relaterte produkter, tjenester og kunnskap. For å kunne forankre det nordiske IKT-politiske samarbeidet nasjonalt, har Nordisk embetsmannskomite for utdanning og forskning etablert et uformelt IKT-politisk forum. Deltakere er embetspersoner ansvarlige for koordinering av nasjonal IKT-politikk. Forumet møtes 2–3 ganger i året og utveksler erfaringer med utvikling av nasjonal IKT-politikk, diskuterer mulige samarbeidsprosjekter og drøfter også aktuelle EU-relaterte saker. Forumet har blant annet initiert fellesnordiske prosjekter på bruk av skytjenester, eID og digitale postkasser.

Effektiv digitalisering av offentlig sektor er en av regjeringens hovedprioriteringer i IKT-politikken. Felles løsninger for å dekke like behov og for å utvikle brukervennlige og sammenhengende digitale tjenester er viktig. De mest sentrale felles løsningene omtales som *felleskomponenter* (*Alt-inn, Matrikkelen, ID-porten, Digital postkasse til innbygger, Kontakt- og reservasjonsregisteret, Folke-registeret og Enhetsregisteret*). Det er viktig at digitaliseringsarbeidet i Norge innrettes slik at det vil

virke sammen med de europeiske (herunder nordiske) løsningene.¹

En studie i regi av Nordisk ministerråd har hatt som formål å kartlegge eID-relaterte forhold av særlig betydning for digital offentlig tjenesteyting på tvers av landegrensene. Danmark, Finland, Island, Sverige og Norge har deltatt i studien, som er utført av et prosjektteam etablert hos Difi. Bakgrunnen for studien er eIDAS forordningen som slår fast at landene skal akseptere eIDer utstedt i andre EU-land på linje med dem man selv bruker. Studien fastslår at de nordiske eID-infrastrukturene er godt organisert ut fra nasjonale behov, men at eIDAS-forordningen i seg selv ikke vil tvinge fram nordisk harmonisering.²

Nordisk samarbeid er viktig for Norges muligheter til å påvirke aktuelle prosesser i EU, som EUs strategi for et digitalt indre marked (DSM-strategien) og tiltakene i kjølvannet av den. Norden er også et relativt homogent område når det gjelder digitalisering og forvaltningsutvikling. Et tettere IKT-samarbeid kan derfor legge til rette for gjenbruk av løsningskonsepter og nærmere teknisk samspill mellom de nasjonale løsningene på dette området. For å legge til rette for et bedre nordisk samarbeid om digitalisering planlegger Norge derfor en nordisk-baltisk ministerkonferanse om digitalisering/IKT i løpet av formannskapsperioden, våren 2017.

3.5 Nærings-, energi- og regionalpolitikk

Næringspolitikk

Samarbeidsprogrammet for innovasjons- og næringspolitikk 2014–2017 er styringsdokumentet for institusjonen Nordic Innovation (NI) og det nordiske næringspolitiske samarbeidet. Visjonen er at Norden skal være en foregangsregion for bærekraftig vekst. Arbeidet har vært fulgt opp i fem underliggende fyrtårnprosjekter som har hatt som mål å bidra til nordisk kunnskapsdeling og politikkkutforming innenfor samarbeidsprogrammets overordnede temaer. NI finansieres av det nordiske næringspolitiske samarbeidet i Nordisk ministerråd og er prosjektleder for de fem fyrtårnprosjektene. Det pågående samarbeidsprogrammet løper ut 2017, og næringssektoren er i gang

med å utarbeide et nytt samarbeidsprogram for neste periode, 2018–2021. Programmet vil bli ferdigstilt og vedtatt under det norske formannskapet i 2017. Samtidig med utarbeidelsen av nytt samarbeidsprogram, arbeides det for å styrke NI slik at de blir en tydeligere aktør, og et mer betydningsfullt verktøy i det nærings- og innovasjonspolitiske arbeidet i Norden.

Grønn vekst

De nordiske institusjonene NordForsk, Nordic Innovation og Nordisk Energiforskning har gått sammen om et prosjekt for å finne forsknings- og innovasjonsbaserte løsninger på fremtidens miljø- og samfunnsmessige utfordringer. Prosjektet har et totalbudsjett på 73 mill. NOK og utlysningen ble lansert i april 2016 med frist i august samme år. Utlysningen har én forskningsdrevet- og én bedriftsdrevet modul, og de tre aktørene melder om stor pågang fra interesserte søkere. Prosjektet har forventet oppstart i begynnelsen av 2017.

Innovative nordiske digitale løsninger

Målet med dette fyrtårnprosjektet er å gjøre Norden til en ledende region innen innovative digitale løsninger. Digitalisering er også et område som det finske formannskapet vektlegger. Et nordisk e-ID-prosjekt har akkurat avsluttet første fase, og ulike potensielle følgeprosjekter er foreslått, se også omtale av nordisk IKT-politikk. Et nordisk møte på e-ID ble holdt i juni 2016. I delprosjektet Data Driven Innovation er det avholdt en workshop i 2016 for nasjonale aktører ansvarlig for åpne data, samt et Hack4Norden, hvor nasjonale vinnere av hackathons deltar og sender nominerte til en nordisk «pitch» på SLUSH, et stort årlig finsk start-up arrangement. For å bli nominert må man ha tatt i bruk åpne, offentlige data og ha en nordisk vinkling i sin løsning. Hack4Norden brukes som et verktøy for å arbeide med nye forretningsmodeller og verdikjeder rundt digital innovasjon.

Innovative Nordiske velferdsløsninger

Prosjektet om innovative nordiske velferdsløsninger handler i stor grad om å utvikle nye løsninger på helse- og velferdsområdet gjennom etterspørselsdrevet innovasjon og etableringen av et fellesnordisk marked for innovasjon på helse- og velferdsområdet. Et felles marked kan gjøre det lettere å samarbeide på etterspørselssiden, noe som igjen kan bidra til bedre eksportmuligheter av nordiske løsninger til et europeisk marked. Kon-

¹ The Regulation (EU NO 910/2014) on electronic identification and trust services for electronic transactions in the European Internal Market.

² Nordic digital identification (eID). Survey and recommendations for cross border cooperation. Kjell Hansteen, Jon Ølnes, Tor Alvik. 2016.

kurransen «Nordic Independent Living Challenge», som ble utlyst våren 2015, avsluttes i løpet av 2016. Konkurransen er utviklet i samarbeid med de fem nordiske hovedstedene som har utfordringer med å gi gode og kostnadseffektive velferdstilbud til eldre og funksjonshemmede. Målet med konkurransen har vært å utvikle nye løsninger for å gi brukere av velferdstjenester et mer selvstendig liv og lavere kostnader for kommunene. Til konkurransen kom det inn over 400 forslag fra hele Norden, en jury valgte ut 25 forslag som skal utvikles videre i samarbeid med næringslivet. Vinneren mottok en premie på 1 mill. NOK under en seremoni i Oslo i juni.

Nordic Built Cities

Fyrtårnprosjektet Nordic Built Cities er en videreføring av Nordic Built. Gjennom en konkurranse skal utbyggere, arkitekter og andre komme med løsningsforslag til hvordan åtte nordiske byrom kan bli bedre ved at det tas hensyn til mennesker, energi, klima og økonomi. Konkurransen Nordic Built Cities Challenge gjennomføres i alle de nordiske landene ut 2016 og seks lokale vinnere ble presentert i Helsingfors i juni. Den nordiske vinneren vil bli kåret i november. Vinnerløsningene er eksportert til markeder utenfor Norden gjennom en egen eksportmodul som ble lansert sommeren 2016.

Energi

Det nordiske energisamarbeidet bygger på handlingsplanen for det nordiske energipolitiske samarbeidet 2014–2017 med fokus på et nordisk elektrisitetsmarked, fornybar energi, energieffektivisering, energiforskning og nordisk samarbeid knyttet til EU/EØS og andre internasjonale forum. Forskning og teknologiutvikling har hatt høy prioritet på energiområdet gjennom Nordisk Energiforskning (NEF).

Det er sentralt for det nordiske energisamarbeidet å spille en aktiv rolle i forbindelse med utformingen av energipolitikken i Europa innenfor rammen av EU/EØS. EUs arbeid med en energiunion har styrket energi som tema på den europeiske og nordiske dagsorden. Iverksettingen av EUs energiunion pågår nå gjennom en lang rekke forslag til rettsakter som vil bli forhandlet frem de neste 1–3 årene. Dette vil stille krav til en viss koordinering og informasjonsutveksling om posisjoner på nordisk nivå.

En prioritering av det nordiske elektrisitets-samarbeidet blir regnet som spesielt viktig. Det

nordiske samarbeidet på elektrisitetsområdet har historisk sett styrket forsyningssikkerheten, bedret utnyttelsen av de samlede nordiske kraftressursene, økt investeringene i overføringsforbindelser mellom landene og fremmet åpenhet i markedet.

På det siste nordiske energiministtermøtet i København i november 2015, ga energiministrene i Norden et fortsatt mandat til å videreutvikle det nordiske el-markedet og styrke Norden som region i det bredere europeiske elektrisitetsmarked. Det arbeides med koordinering av nettinvesteringsplaner, integrasjon av fornybar energi i el-systemet, et mer harmonisert sluttbrukermarked og økt forbrukerfleksibilitet. Dette er viktige steg på veien mot et integrert nordisk kraftmarked.

Gjennom handlingsprogrammet for det nordiske energipolitiske samarbeidet 2014–2017 fortsetter arbeidet med disse temaene. Det vil også arbeides med det nordiske el-markedet i et EU- og nærområdeperspektiv. Det nordiske el-markedet ligger fremdeles langt fremme i forhold til de øvrige EU-landene, og har mye å bidra med i utviklingen av et felles europeisk indre el-marked.

Gjennomføring av tredje energimarkeds-pakke i EU/EØS og det videre arbeidet med nettverkskoder i EU/EØS er en felles utfordring for de nordiske landene. De nordiske landene har i løpet av våren/sommeren 2016 sendt inn to felles innspill i forbindelse med fremtidig europeisk markedsdesign. Det første innspillet handlet om markedsdesign og regionalt el-samarbeid, og ble sendt inn i forbindelse med det uformelle energirådsmøtet i april 2016 under nederlandsk EU-formannskap. Det andre innspillet handlet om kapasitetsmekanismer og regionale kapasitetsvurderinger, og ble spilt inn i forbindelse med en åpen høringsrunde på en rapport om disse temaene skrevet av Kommisjonen.

Utvikling av rammevilkår for fornybar energi og energieffektivisering er spesielt interessant for de nordiske landene i lys av utviklingen av direktiver og nye initiativer i EU og EØS. Det er etablert arbeidsgrupper innenfor fornybar energi og energieffektivisering. Dette arbeidet er videreført i 2015 og 2016. De nordiske landene har satsset mye på fornybar energi og har en fornybarandel som ligger over gjennomsnittet i EU. Erfaringsutveksling knyttet til gjennomføring av EU-direktivet fra 2009 for å fremme fornybar energi står sentralt som samarbeidsområde i handlingsprogrammet for 2014–2017.

På området energieffektivisering har energiministrene vedtatt en styrking av samarbeidet om markedstilsyn av energirelaterte produkter

(NORDSYN-samarbeidet). Også innen energi-effektivisering vil det være aktuelt å samarbeide om ulike EU-initiativer. I 2016 vil Kommisjonen legge frem reviderte direktiver om fornybar energi og energieffektivisering som skal være hovedredskaper i energi- og klimapolitikken til EU mot 2030. Det vil være naturlig at det innenfor det nordiske energisamarbeid diskuteres konsekvenser av disse direktivene og utveksles informasjon om de nordiske lands posisjoner. Dette kan også gjelde andre rettsakter som kommer i energiunionsprosessen, f.eks. knyttet til hvordan et styringssystem skal utformes.

Samarbeid i formatet Nordisk-Baltisk-8 (NB 8) finner også sted innenfor rammen av det nordiske samarbeidet. I forkant av energiministermøtene i EU blir det holdt uformelle konsultasjoner på ministernivå i NB 8-kretsen om sakene på EU-dagsorden. Møtene finner sted 2–3 ganger i året. Under det nordiske energisamarbeidet blir det jevnlig holdt aktuelle temaseminarer. Et slikt seminar om implikasjoner av energiunionsprosessen i EU for de nordiske og baltiske land ble avholdt i mai 2016 i samarbeid med det nordiske kontor i Tallinn. Det nordiske samarbeid vil i 2016 og 2017 også prioritere et tett samarbeid med de baltiske land på energiområdet. Dette vil skje i ulike EU rammer (BEMIP etc.), men kan også skje gjennom ulike temakonferanser som kan bidra til informasjonsutveksling til gjensidig nytte.

Det er etablert et nordisk samarbeid om energiforskning. Nordisk Energiforskning (NEF) er lokalisert i Oslo, og er en institusjon under Nordisk ministerråd. Institusjonens kjernevirksomhet er finansiering av fellesnordiske forsknings- og innovasjonsprosjekter, energi- og energiforskningsrelaterte utredninger og analyser samt å styrke de nordiske nettverkene på området. Institusjonen finansieres i fellesskap av de nordiske landene etter en fordelingsnøkkel basert på landenes bruttonasjonalprodukt. Nordisk Energiforsknings nye 4-årige energiforskningsprogram, Nordic Flagship Projects, ble igangsatt i 2015. Forskningsprogrammet har et budsjett på 80 mill. NOK. Midlene har blitt tildelt forskningsprosjekter knyttet til ytterligere integrering av de nordiske energimarkedene samt CO₂-håndtering.

Nordisk Energiforskning har, sammen med NordForsk og Nordic Innovation, videre etablert et nytt forskningsprogram for «Green Growth». Programmet skal belyse hvordan de nordiske landene, gjennom å satse på omstilling av energi- og ressursbruk, kan oppnå grønn vekst. NEF samarbeider også med Det internasjonale energibyrå i Paris (IEA) om de mer langsiktige perspektiver

for energiteknologier – Nordic Energy Technology Perspectives (NETP). Prosjektrapporten er bredt lansert i de nordiske land i 2016.

Under det finske og norske formannskap i 2016 og 2017 vil arbeidet slutføres med å lage en ny handlingsplan for det nordiske energipolitiske samarbeid 2018–2021. Det pågår nå en såkalt «strategisk gjennomlysning» (evaluering) av samarbeidet i energisektoren. Resultatet av denne evalueringen vil kunne bli et nyttig innspill til arbeidet med det videre energipolitiske samarbeid i Norden. I den norske formannskapsperioden vil det legges vekt på energisamarbeidet under hovedoverskriften «Norden i Europa». EU-EØS-samarbeidet vil stå sentralt for det nordiske energisamarbeid på alle nivåer fra energiministrene embetsmannskomiteen og arbeidsgruppene.

Regionalpolitikk

Nordisk samarbeidsprogram for regional utvikling og planlegging 2017–2020

Grunnlaget for det videre nordiske regionalpolitiske arbeidet er det nye samarbeidsprogrammet for regional utvikling og planlegging (2017–2020). Målet med programmet er kunnskapsdeling, utvikle gode eksempler og styrke det felles arbeidet innen regional-politikken på følgende innsatsområder:

1. Bærekraftig landsbygddutvikling
2. Innovative regionale miljø
3. Bærekraftige steder og stedsutvikling

I tillegg er det flere horisontale perspektiv som gjelder alle innsatsområdene, som kommune- og regionreform, integrasjon og arktiske regioner. Til å gjennomføre samarbeidsprogrammet nedsettes det temagrupper med representanter fra nasjonalt og regionalt nivå som skal bidra til kunnskaps- og erfaringsdeling. Nordregio har en sentral rolle i å støtte temagruppene med sekretariat og målrettet strategisk kunnskap. Samarbeidsprogrammet omfatter også Nordisk ministerråds engasjement i grenseregionalt samarbeid.

Samarbeidsprogrammet for 2017–2020 støtter opp under sentrale prioriteringer i norsk formannskap i Nordisk ministerråd 2017 knyttet til grønn omstilling og demografi. Et prosjekt innenfor det norske formannskapet er om grønn omstilling og konkurransekraft i nordiske byregioner. Prosjektet skal bidra til å gjøre nordiske byer til en del av løsningen på miljø- og klimautfordringene. Prosjektet skal få fram indikatorer på hvordan byers attraktivitet kan måles og hvilke effekter byenes

kvaliteter har for godt miljø, folkehelse og utvikling av attraktive arbeidsplasser. Prosjektet tar sikte på å lage en felles nordisk strategi som beskriver attraktive og bærekraftige byregioner. Det vil også presenteres faglige råd om hvordan håndtere sammensatte styringsutfordringer knyttet til byregionene.

Det inneværende samarbeidsprogrammet for regional utvikling og planlegging 2013–2016 gjennomføres av fire arbeidsgrupper. Arbeidsgruppen for regionalt bærekraftig velferdsutvikling har sluttført arbeidet med en oversikt over lokal, regional og nasjonal tilnærming til demografiske endringer. Det er også utarbeidet en interaktiv kartløsning www.nordmap.se for fremstilling av demografiske og andre data på kommunalt og regionalt nivå i Norden. Arbeidsgruppen har startet arbeidet med å vurdere sosial innovasjon som en måte å tilnærme seg de demografiske endringene som skjer i distriktene og på hvordan immigranter integreres i lokale arbeidsmarkeder.

Arbeidsgruppen Arktis har laget en studie om bærekraftig regional utvikling og vekst. Arbeidet har tatt utgangspunkt i 12 lokalsamfunn i nordisk Arktis. Ungdommens perspektiver på egen framtid i nord er vektlagt. Arbeidsgruppen har hatt avsluttende workshops med Vestnordisk Råd og Nordkalottrådet. Det leveres en sluttrapport med politikk anbefalinger for videreutvikling av den nordiske politikken for Arktis høsten 2016. Arbeidet skal bl.a. koples til Nordisk ministerråds arktiske samarbeidsprogram.

Arbeidsgruppen for grønn verdiskaping fokuserer på innovasjon og entreprenørskap og har mål om å bidra til vekst i grønt næringsliv og selskaping. Det er utarbeidet rapporter om bioøkonomi, industriell symbiose, samt regionale og lokale myndigheters politikk for grønn verdiskaping. Målet er bl.a. å utarbeide en håndbok for regionale myndigheter, med eksempler på grønn politikk og forslag til initiativ i de nordiske landene.

Arbeidsgruppa for grønn vekst: Bærekraftige byregioner, har blant annet utviklet kunnskapsgrunnlaget om bærekraftige byregioner i Norden. Dette omfatter hverdags-livsperspektivet, sosial bærekraft og segregering, samt avtalebasert samhandling på tvers av forvaltningsnivåer og sektorer. Arbeidsgruppa har fått fram metoder og indikatorer for å illustrere byenes attraktivitet basert på åpne kilder som kan integreres i kartverktøyet NORMAP. Det legges vekt på å bringe inn og videreføre kunnskap og erfaringer fra arbeidsgruppene inn i det nye samarbeidsprogrammet.

3.6 Miljø

Hovedfokuset for det nordiske miljøsam arbeidet er å påvirke politiske vedtak og regelverksutforming i ulike internasjonale prosesser, samt samarbeide om oppfølgingen av disse. Særlig viktig er det å påvirke de prosesser som pågår innenfor EU og ulike internasjonale konvensjoner. Inn i disse prosessene bidrar de nordiske land med faglig kunnskap og et samlet politisk press som i mange tilfeller har hatt betydelig innflytelse på politikk og regelverksutviklingen.

Rammene for det nordiske miljøsam arbeidet følger av Nordisk miljøhandlingsprogram 2013–2018 hvor det er gitt særlig prioritet til områdene grønn samfunnsutvikling, klimaendringer og luftforurensninger, biologisk mangfold, økosystemer, havforsuring og helse og miljøfarlige kjemikalier. I tillegg fokuserer miljøhandlingsprogrammet på å bevare det unike miljøet i Arktis, samt fremme av arktiske perspektiver i internasjonale fora.

Under det norske formannskapet i Nordisk ministerråd i 2017 vil det bli startet opp to tverrsektorielle prosjekter hvor miljøsektoren vil delta. I det ene prosjektet vil miljøsektoren samarbeide med de nordiske fiskerimyndighetene om prosjektet «Havmiljø og blå bioøkonomi». Dette prosjektet vil bl.a. fokusere på overgjødning og mikroplast i organismer som er noen av de viktigste truslene mot havmiljøet. I prosjektet vil man også se på mulige tiltak for utvikling av ny marin bionæring som er tilpasset de pågående klimaendringene og som også kan bidra til et grønt skifte i sektoren. I det andre prosjektet samarbeider miljøsektoren med plan- og helsemyndighetene om prosjektet «Attraktive nordiske byer. Grønn omstilling og konkurransekraft i nordiske byregioner. Byer som ramme for gode liv for alle». Gjennom kartlegginger, utredninger og erfaringsutveksling ønsker man å komme fram til hvordan byenes attraktivitet kan måles og hvilke effekter byenes kvalitet har for å bidra til godt bymiljø, god folkehelse og evnen til å tiltrekke seg attraktive arbeidsplasser.

De nordiske klimasamarbeidet var i 2015 først og fremst rettet inn mot klimatoppmøtet i Paris (COP21). I forkant av dette møtet gikk de nordiske klima- og miljøministrene bl.a. ut med felles ministererklæringer om finansiering, felles visjon for Paris og utslipp fra internasjonal transport. De nordiske landene hadde også et betydelig påvirkningsarbeid overfor viktige land og grupperinger i forkant av COP21. Fokuset på klimaområdet framover vil i stor grad være på implementeringen av Paris-avtalen. Temaer som

de nordiske landene vil ha fokus på vil bl.a. være å støtte opp under arbeidet med avvikling av fosile subsidier, kartlegging og videreutvikling av finansieringsordninger, utslippsfri transport, utslipp fra skip og formidling av vellykkede grønne nordiske løsninger.

Det nordiske samarbeidet har også hatt fokus på å få fram sammenhenger mellom biomangfold og klimaendringer. Et særlig interessant prosjekt har vært utarbeidelsen av en rapport om betydningen av å opprettholde og restaurere våtmarksområder som et virkemiddel i arbeidet med å begrense klimautslippene og ta vare på biomangfoldet. Denne rapporten fikk stor oppmerksomhet da den ble presentert på partsmøtet i Våtmarks-konvensjonen (RAMSAR-konvensjonen) i 2015 sammen med en felles erklæring fra de nordiske miljøministrene. Rapporten ble også presentert på et sidearrangement under Klimakonvensjonens partsmøte i Paris (COP21) sammen med en film om våtmark, klimaregulering og biomangfold.

Arbeidet med å styrke de nordiske lands forhandlingsposisjoner i internasjonale fora på luftområdet har vært og vil fortsatt være prioritert, særlig i forhold til konvensjonen om langtransporterte grenseoverskridende luftforurensninger (CLRTAP) hvor Nordisk ministerråd bidrar vesentlig til strategisk og faglig grunnlag for utvikling og implementering av konvensjonen og i forhold til regelverk i EU. Samarbeidet har også hatt fokus på det pågående internasjonale arbeidet med å redusere utslippene av kortlivede klimapåvirkende luftforurensninger.

Nordens videre samarbeid med Naturpanelet (Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services – IPBES) er fortsatt et viktig tema. Det er i 2015 gjennomført et forprosjekt på hvordan Norden kan bidra i en global, fullskala utredning under Naturpanelet. Hovedprosjektet er startet opp i 2016. Dette vil løpe over flere år framover. Arbeidet vil være et viktig nordisk bidrag til IPBES. Også i 2015 har det vært fokus på oppfølging av de strategiske målene i konvensjonen om biologisk mangfold (CBD). Arbeidet med økosystemtjenester er videreført, bl.a. om økosystemtjenester i kystsonen og TEEB (The Economics of Ecosystems and Biodiversity) i Arktis.

Koplinger til EU-prosesser er gjort gjennom bl.a. arbeid på økologisk kompensasjon, grønn infrastruktur og EUs rammedirektiv på vann. I 2016 er hovedprioriteten regional utvikling basert på natur- og kulturarven, et bidrag til det grønne skiftet i Norden.

For 2017 planlegges en satsing på biodiversitet og blågrønne strukturer i og nær byer, et tema

som passer godt med hovedprioriteringene i det norske formannskapsprogrammet for 2017.

De nordiske landene har i mange år hatt et sterkt fokus på ulike miljøutfordringer knyttet til de store havområdene som omgir landene. Den senere tid har det vært et særlig fokus på den betydningen plastavfall og mikroplast har for livet i havet. Framover er det ønskelig at dette fokuset dreier mer mot hvilke tiltak vi bør gjøre for å hindre tilførsel av plast til havet. Problemene som plastavfall og mikroplast skaper kan bare løses gjennom internasjonalt samarbeid. De nordiske landene har derfor bevilget penger til UNEP (United Nations Environment Programme) for at de skal kartlegge om den internasjonale lovgivningen på dette området er god nok. I tillegg samarbeider de nordiske landene også om andre temaer innenfor hav, bl.a. farlige stoffer i havet, havforurensning, marine økosystemer og økosystembasert forvaltning.

Kjemikalier er et område hvor samarbeidet mellom de nordiske land har gitt betydelig påvirkning på EUs kjemikaliepolitikk og regelverk, samt på annen internasjonal kjemikalie-lovgivning. I 2015 har landene bl.a. bidratt til OECDs utvikling av testmetoder for hormonforstyrrende stoffer og for nanomaterialer. Det er også gitt bidrag til en global kvikksølvutredning under Minamata-konvensjonen.

Arbeidet med utvikling av testmetoder for hormonforstyrrende stoffer er videreført i 2016. Det arbeides også med å gi nordiske bidrag inn i REACH-arbeidet og på områder som klassifisering og merking av produkter, plantevernmidler og biosider.

På avfallssiden har arbeidet det siste året vært fokusert på sirkulær økonomi gjennom forebygging av avfall, bl.a. gjennom å arbeide for en mer bærekraftig produksjon og konsum. Det største prosjektet i 2015 har vært et plast- og tekstilprosjekt som har vært gjennomført som en del av et initiativ fra statsministrene i 2011 på «Grønn vekst». Sirkulær økonomi er også hovedfokuset i 2016 hvor innsatsen i stor grad er rettet mot å påvirke utvikling av EU-lovgivningen på dette området.

På området miljø og økonomi har samarbeidet de siste årene vært konsentrert til temaområdene økonomiske styringsmidler i miljøvernpolitikken, grønn økonomi og betaling og forvaltning av økosystemtjenester. I 2016 utredes det bl.a. hvordan syklusen av nitrogen er innenfor landbruket, institusjonelle barrierer for utnyttelse av avfall som ressurs og mulige økonomiske styringsmidler for å redusere utslippene av CO₂ fra personbiler. Det

ses også på bruk av økonomiske virkemidler for å fremme bærekraftig turisme, samt svanemerking av aksjefond.

3.7 Sosial og helse

Aldringen av befolkningen fører til at andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder reduseres. Det at flere lever lengre er et resultat av vår økte velferd. Men det setter også pensjonsordningene under press. På samme tid, utgjør stadig friskere og mer kompetente seniorer en arbeidskraftressurs som det er viktig at vi tar vare på.

Sosial- og helsesamarbeidet er forankret i en strategi som gjelder fra 2013. Dokumentet er overordnet politisk og komplementeres av formannskapets prioriteringer og av beslutninger i MR-S. De strategiske tiltakene er tuftet på den nordiske velferdsmodellen og er konsentrert om fire mål som skal bidra til å styrke en bæredyktig velferd i Norden. Strategien suppleres av en handlingsplan som konkret beskriver de enkelte prosjekter og initiativer. Finland, som formannskapsland, reviderer i år strategien.

Arbeids- og sosialdepartementet vil i samarbeid med Kunnskapsdepartementet og Helse – og omsorgsdepartementet sette arbeid og psykisk helse på dagsorden. Det er en stadig økende andel som innvilges helserelaterte ytelser som arbeidsavklaringspenger og uførepensjon for psykiske lidelser. Den sterkeste økningen i andelen som uførepensjoneres for psykiske lidelser er blant unge. For unge er det også en absolutt økning i andelen som uførepensjoneres. Det er svært alvorlig både for dem det gjelder og for samfunnet dersom unge mennesker som kunne hatt mulighet til å delta i arbeidslivet i stedet får uførepensjon. I den forbindelse, arrangeres en nordisk konferanse for arbeid, utdanning og psykisk helse. Tema her er blant annet hvordan ungdom med psykiske helseplager skal gjennomføre utdanning og komme i lønnet arbeid. jf. også omtale under avsnitt 3.8.

De nordiske samarbeidsministrene har vedtatt et samarbeidsprogram om integrering av flyktninger og innvandrere for 2016–2018, og området prioriteres ved at det arrangeres en ministerkonferanse under det norske formannskapet i 2017 som tar for seg felles nordiske utfordringer knyttet til arbeid, velferd og sosial inkludering. Konferansen, som er et samarbeid mellom Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, vil særskilt drøfte landenes innsats for å få flere flykt-

ninger raskere i arbeid og har som formål å spre kunnskap og dele erfaringer med strategier og tiltak som bidrar til raskere integrering og forebygger utvikling av såkalte «parallelsamfunn».

Sosiale entreprenører utvikler og tar i bruk nye løsninger på sosiale og samfunnsmessige problemer. På initiativ fra Norge har en nordisk arbeidsgruppe under Nordisk ministerråd kartlagt innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i arbeidet med å inkludere utsatte grupper i arbeid og samfunnsliv. Rapporten «Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon – kartlegging av innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i Norden», ble offentliggjort i februar 2015. Rapporten har på nordisk nivå blitt fulgt med en nordisk konferanse i mars 2016 i Malmø. Arbeids- og sosialdepartementet vil bidra til et sosialt entreprenørskapsperspektiv i relevante aktiviteter i arbeidsliv- og sosialsektoren under vårt formannskap i 2017.

Nordens Velferdssenter (NVC)

Nordens Velferdssenter (NVC) er en fellesnordisk samarbeidsinstitusjon under Ministerrådet for sosial- og helsepolitikk (MR-S) innenfor Nordisk ministerråd. Institusjonen er et viktig redskap i det nordiske samarbeidet på sosial- og velferdsområdet og arbeider innenfor områdene *sosial- og velferdspolitik, funksjonshemmede-politikk, folkehelse, herunder alkohol og narkotika-spørsmål, arbeidsinkludering og velferdsteknologi*. NVC bidrar til dette ved å støtte nettverk, legge til rette for erfaringsutveksling, formidle kunnskap og gjennomføre nordiske samarbeidsprosjekter. Hovedkontoret er lokalisert i Stockholm, med en datterinstitusjon i Helsinki.

Internordiske trygdespørsmål

Samarbeidet på trygdeområdet er i stor grad knyttet opp mot å gjennomføre og utvikle Nordisk konvensjon om trygd. Konvensjonen er viktig for å få Færøyene og Grønland, som ikke er omfattet av EU eller av EØS-avtalen, med i det nordiske trygdesamarbeidet. Færøyene og Grønland har tilsluttet seg konvensjonen med virkning fra 1. mai 2015. Det betyr at koordineringen av trygderettigheter for personer som flytter mellom disse områdene og de andre nordiske landene eller tar arbeid over grensene, skjer etter trygdeforordningen i EØS-avtalen og dermed etter de samme reglene som i internordiske saker for øvrig. Videre er formålet med det nordiske samarbeidet å sikre at man finner gode løsninger for internor-

diske trygdespørsmål, og at man får diskutert, og eventuelt løst, spørsmål i tilknytning til EU/EØS-regelverket, samt øvrige trygdespørsmål av felles interesse.

Landene ønsker å utvide og styrke samarbeidet på helseområdet og har siden 2014 arbeidet, med å diskutere og følge opp anbefalingene i rapporten Det framtidige nordiske helsesamarbeidet, utarbeidet av Bo Kønberg. Nordisk Råd har uttrykt sin støtte til at ministerrådet gjennom sitt budsjett prioriterer å følge opp forslagene i rapporten.

I 2016 har det i Nordisk ministerråd pågått forberedelser til å gjøre en ny strategisk gjennomgang, denne gang på sosialområdet.

Det nordiske samarbeidet om folkehelse har vært et viktig tema under finsk formannskap. Ministrene vedtok i 2016 at de er enige om å styrke det nordiske folkehelsesamarbeidet og samarbeidet for en likestilt helse og:

- Å etablere en Nordisk arena for samarbeid på folkehelseområdet
- At Nordens Velferdssenter (NVC) gis ansvar som sekretariat for arenaen
- At et tverrsektorielt perspektiv skal være ledestjerne for arenaen, som også skal samvirke med eksisterende arbeidsgrupper, nettverk, institusjoner etc. på det nordiske nivået på folkehelseområdet
- Å arbeide i det nordiske samarbeidet for å prioritere erfaringsutveksling og felles utviklingsprosjekter om gode forebyggende og helsefremmende tiltak
- Å i dette samarbeidet fasilitere kunnskapsdeling og utviklingsprosjekter som kan bidra til å styrke policyutvikling og implementering av tiltak for en god og likestilt folkehelse
- Å innledningsvis bruke dette samarbeidet spesielt for (i) Ulikhet i helse, (ii) Alkohol, narkotika og tobakk samt (iii) Psykisk helse

Et annet prioritert tema i 2016 og som var gjenstand for ministerdiskusjon er det nordiske legemiddelsamarbeidet. Det er besluttet å gjøre en kartlegging av de nordiske landenes erfaringer med sikte på et eventuelt øket framtidig samarbeid.

For å styrke samarbeidet mellom de nordiske landenes helsemyndigheter har landene i 2015 og 2016 gjennomført et pilotprosjekt med hospitering i et annet nordisk lands departement i en uke. Tiltaket evalueres. Foreløpige tilbakemeldinger er meget positive. Helse- og omsorgsdepartementet har hatt 2 medarbeidere i Sverige, 3 i Danmark, 1 i Finland. Tilsvarende har Norge mottatt 3 fra Island, 1 fra Færøyene, 2 fra Sverige og 2 fra Danmark.

Det nordiske samarbeidet om folkehelse, legemidler og tjenestemannsutveksling er en oppfølging av rapporten Det framtidige nordiske helsesamarbeidet.

Helse- og omsorgsdepartementet skal med oppstart under norsk formannskap i 2017 delta i tre tverrsektorielle formannskapsprosjekter i perioden 2017–2019, – *Nordisk samarbeid om helsedata og kliniske intervensjonsstudier, En felles nordisk kommunikasjonsplan for å motvirke antibiotikaresistens og Attraktive byer. Grønn omstilling og konkurransekraft i nordiske byregioner. Byer som ramme for gode liv for alle*, som støtter spesielt opp under dette i de norske formannskapsprioriteringene for 2017.

Prosjektet Nordisk samarbeid om helsedata og kliniske intervensjonsstudier

De nordiske landene har etablert gode helse- og kvalitetsregistre, biobanker og en god og likeartet infrastruktur for epidemiologisk og klinisk behandlingsrettet forskning. Dette er et unikt fortrinn som bør utnyttes bedre. Økt nordisk samarbeid om kliniske intervensjonsstudier og registerbasert forskning kan bidra til at vi raskere finner årsaker til sykdom og utvikler mer persontilpasset forebygging og behandling i helse- og omsorgstjenesten. Det vil være en stor forskningsmessig gevinst å kunne gjennomføre forskningsprosjekter med en større populasjon enn innenfor hvert enkelt av de nordiske landene. Dette vil gi grunnlag for økt konkurransekraft gjennom næringsutvikling og omlegging til en grønnere vekst og en mer kunnskapsbasert økonomi. Økt samarbeid vil også gi mulighet for økt nordisk, europeisk og internasjonal toppforskning innenfor helse og velferd. Etableringen av det nordiske samarbeidet om kliniske studier og helseregistre er fremdeles i en startfase. Norge vil derfor videreføre og videreutvikle dette samarbeidet i tråd med ett av forslagene i Bo Kønbergs rapport om fremtidig nordisk helsesamarbeid.

For å få til økt nordisk helseforskningssamarbeid er det behov for å redusere grensehindre. Et slikt hinder er ulik praksis og krav om etisk godkjenning av forskningsprosjekter mellom de nordiske landene for forskningsprosjekter som skal gjennomføres i Norden. Det foreslås derfor at det gjennomføres en utredning av ulike modeller for å harmonisere etisk godkjenning av forskningsprosjekt i Norden. En harmonisering av etikkgodkjenning av forskningsprosjekter og eventuelt på sikt gjensidig eller felles nordisk etisk godkjenning av forskningsprosjekter vil kunne gi store

tids- og ressursbesparelser og gjøre Norden mer konkurransedyktig internasjonalt. Forslaget vil understøtte implementering av det nye EU-direktivet for kliniske legemiddelstudier og gi økt nordisk samarbeid på helseregisterområdet.

Med utviklingen i persontilpasset medisin vil behovet for nordisk samarbeid om kliniske studier og helseregistre forsterkes ytterligere fordi pasientgrunnlaget blir for lite i hvert land til å gjennomføre studier om effekt og bivirkninger av ulike behandlingsmetoder. Behovet for å benytte helsedata i identifisering av biomarkører og pasienter som kan ha nytte av en behandling vil øke. Det foreslås derfor at samarbeidet som er etablert gjennom Nordic Trial Alliance (NTA) videreføres og videreutvikles for å møte nye utfordringer knyttet til innføring av persontilpasset medisin i tjenesten og at dette gjøres i regi av NordForsk.

Parallelt med en utredning knyttet til harmonisering av juridiske og etiske rutiner, er det også behov for å utrede hvordan vi kan etablere en trygg teknisk nordisk elektronisk løsning for å dele, lagre og gjennomføre analyser av data fra helseregistre, biobanker mm. Et ambisiøst langsiktig mål kan således være å utvikle en nordisk digital plattform, det vil si «et felles virtuelt rom» der forskere kan arbeide med digitale objekter av biomedisinsk forskning, i tråd med forslaget i Bo Kønbergs rapport. Dette kan bli et system som vil gjøre det enklere for forskerne å finne, administrere, dele, bruke og gjenbruke data, programvare, metadata og arbeidsflyt. Det er viktig at personvern hensyn er ivarettatt.

Prosjektet En felles nordisk kommunikasjonsplan for å motvirke antibiotikaresistens

Dette er et tverrsektorielt prosjekt med deltakelse fra Helse- og omsorgsdepartementet (lederdepartement), Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet. Hvis antibiotika skal forbli et globalt fellesgode for kommende generasjoner, må vi sette oss ambisiøse mål for arbeidet mot antibiotikaresistens. Antibiotikaresistens er et raskt voksende problem i verden og utgjør en alvorlig trussel mot global helse. Vi risikerer en fremtid uten effektive antibiotika, der infeksjoner som i dag regnes som ufarlige igjen kan få dødelig utfall. Trusselen fra antibiotikaresistens kan ikke fjernes, men vi må sette inn tiltak for å redusere resistensutviklingen og samtidig innrette oss slik at konsekvensene for mennesker, dyr og miljø blir minst mulige. Endring av atferd er en viktig komponent i dette arbeidet. Dette kre-

ver fornyet og samordnet innsats innenfor flere sektorer og internasjonalt samarbeid.

Norden har et lavt forbruk av antibiotika sammenlignet med mange andre land, særlig til husdyr og fisk, men vi kan likevel bli bedre. Særlig er det behov for målrettet og kunnskapsbasert informasjon om den nære sammenhengen mellom antibiotikabruk og antibiotikaresistens og hvilke følger økt antibiotikaresistens kan få for folkehelsen.

Prosjektideen er at de nordiske folkehelseinstituttene og helsedirektoratene i samarbeid med dyrehelsemyndighetene utarbeider en fellesnordisk, generisk kommunikasjonsplan, inkludert en felles nordisk kampanje (eksempler kan være film, videosnutt, datavisualisering, innhold til nettsider, markeds materiale og lignende) som vil øke kunnskapen om antibiotikaresistens og som kan tilpasses og gjøres tilgjengelige for publikum i de enkelte landene.

Målgrupper for planen er både brukere, det vil si den generelle befolkning, pasienter, bønder, fiskeoppdrettere, eiere av kjæledyr og sportsdyr, og foreskrivere, som leger, tannleger og veterinærer. Planen skal omfatte både folkehelse- og dyrehelseområdet i tråd med «One Health»-tilnærmingen i den nordiske ministererklæringen vedtatt av MR-S og MR-FJLS i september 2015 og regjeringens strategi.

Målet er å øke bevisstheten i befolkningen, i helsetjenesten, i landbruket og i oppdrettsnæringen om trusselen antibiotikaresistens utgjør for mennesker i Norden, slik at bruken av antibiotika de nordiske landene reduseres til et nødvendig minimum. Økt bevissthet om de negative konsekvensene av antibiotikabruk vil også kunne bidra til å holde bruken på et lavt nivå der bruken allerede er minimal, som i fiskeoppdrettsnæringen.

Resultatene av prosjektet vil være et oppdatert kunnskapsgrunnlag om effekten av kampanjer på bruken av antibiotika, en fellesnordisk, generisk kommunikasjonsplan og en fellesnordisk kampanje som landene tilpasser og implementerer nasjonalt.

Prosjektet Attraktive nordiske byer. Grønn omstilling og konkurransekraft i nordiske byregioner. Byer som ramme for gode liv for alle

Dette tverrsektorielle formannskapsprosjektet ledes av Kommunal- og moderniseringsdepartementet med Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet som samarbeidspartnere.

En felles nordisk satsing på bærekraftig byutvikling skal klargjøre hvordan byenes attraktivitet

kan måles og hvilke effekter byenes kvalitet har for å bidra til godt bymiljø, god folkehelse og for å tiltrekke seg attraktiv arbeidskraft. Det er en ambisjon å nedfelle resultatene i en egen nordisk strategi om attraktive og bærekraftige byregioner.

I tillegg til formannskapsprosjektene samarbeider ASD med BLD, HOD og JD om aktiviteter på sektoren under formannskapet i 2017, bl.a. om migrasjon, flyktninger og integrering, om velferdsteknologi, om arbeid og psykisk helse, samt et toppmøte om psykisk helse. NIOM, Nordisk institutt for Odontologisk Materialprøving vil arrangere fagkonferansen «45 years of Nordic Collaboration on Dental Biomaterials». Videre planlegges en konferanse om universell utforming og politikk for personer med nedsatt funksjonsevne.

Samarbeidet i Nordisk ministerråd og det bilaterale samarbeidet mellom de nordiske land understøtter hverandre og bidrar til meget aktivt samarbeid, erfaringsutveksling og dialog. I 2015 og 2016 har det vært bilaterale politiske møter og gjenbesøk i Norge, Danmark og Sverige. I september 2016 var helse fremtredende på programmet under det norske statsbesøket til Finland.

Nedsatt funksjonsevne

Inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne er viktig i det nordiske samarbeidet. Dette blir ivaretatt gjennom *Rådet for Nordisk samarbeid om funksjonshinder (Rådet)*. Rådet er oppnevnt av de nordiske samarbeidsministrene og møtes to ganger i året. Rådet er forankret i Nordisk ministerråd for sosial og helsepolitikk, men skal ha en rådgivende rolle ovenfor alle sektorer i Nordisk ministerråd. Rådet bidrar med ekspertkunnskap og brukes som et høringsorgan i spørsmål som angår politikken for personer med nedsatt funksjonsevne med vekt på likestilling og universell utforming. Medlemmene i Rådet består av fageksperter og representanter fra interesseorganisasjoner for funksjonshemmede. Rådet har bidratt i arbeidet med handlingsplanen på funksjonshinderområdet og fått i oppgave å følge opp implementering av handlingsplanen. Sekretariatet til Rådet er en del av Nordens Velferdssenter.

Nordisk ministerråds handlingsplan for funksjonshindersamarbeidet 2015–2017 er grunnlaget for arbeidet på dette området i Nordisk sammenheng. Planen trekker frem viktigheten av styrke arbeidet med nasjonal gjennomføring og overvåking av FNs konvensjon om rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse. Videre trekker planer frem at det ut i fra et mangfoldsperspektiv er positivt med økt inkludering, likestilling og

motvirkning av diskriminering av personer med nedsatt funksjonsevne. Og til slutt trekker planen frem viktigheten av fri bevegelse for alle personer og at grensehindre skal bygges ned.

Som en del av Nordisk ministerråds handlingsplan for funksjonshindersamarbeidet 2015–2017 er prosjektet «Integrering av funksjonshinderperspektivet og forbedret tilgjengelighet i Nordisk ministerråds virksomheter» satt i gang. Formålet med prosjektet er at Nordisk ministerråd skal bli mer universelt utformet og fungere bedre for alle.

Studien «*Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse*» ble fremlagt av Universitetet i Tromsø. Det er en del av det nordisk forskningsprosjektet «Personer med funksjonsnedsettelse og samisk bakgrunn», som administreres av Nordens Velferdssenter (NVC) på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Studien avdekker blant annet at samer med funksjonsnedsettelse møter kulturelle og språklige barrierer i kontakt med hjelpeapparatet. I tilknytning til studien ble FNs konvensjon om rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse oversatt til samisk.

3.8 Arbeidsmarked og arbeidsmiljø

Nordisk samarbeid på arbeidslivsområdet har lange tradisjoner. De nordiske landene har felles verdigrunnlag og mange likheter som gir gode forutsetninger for å lære av hverandres erfaringer, og som forsterker evnen til å møte vår tids felles utfordringer.

Det finske formannskapet i 2016 har prioritert fire aktiviteter knyttet til arbeidsliv. I mai 2016 ble det avholdt et ekspertseminar om arbeidsliv og funksjonshindringer. I juni 2016 ble det avholdt en nordisk arbeidsmiljøkonferanse om risikobaserte tilsyn, og i september ble det arrangert en konferanse om arbeidets nye former. Finland skal også avholde et møte mellom direktørene i de nordiske arbeidsmarkedsetatene høsten 2016. Møtet vil ta utgangspunkt i en komparativ studie av organiseringen og styringen av arbeidsmarkedssystemene i Norden.

Arbeidsmiljøutvalget har i 2016 hatt et særlig fokus på videreutvikling av arbeidsmiljø- og tilsynsstrategier, blant annet med vekt på arbeidet mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Utvalget har videre satt viktige endringer i arbeidslivet, som robotisering, delingsøkonomi og utviklingen i retning av mer uklare og diffuse grenser og ansvarsforhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker på dagsorden. *Arbeidsrettsutvalget* har også satt fokus på den framvoksende delingsøkonomien, og følger

fortsatt opp relevante aktiviteter og reguleringer på arbeidsrettsområdet i EU, herunder «håndhevingsdirektivet» og andre initiativ i tilknytning til utstasjonert arbeidskraft. *Arbeidsmarkedsutvalget* prioriterer å fremme kunnskapsgrunnlaget for videreutvikling og modernisering av arbeidsmarkedspolitikken i de nordiske land. Dette skjer primært gjennom utvalgets prosjektfinansiering. I 2016 er det blant annet lagt vekt på gjennomgang av sluttrapporten om den komparative studien av arbeidsmarkeds-systemene i de nordiske landene. Den løpende informasjonsutvekslingen mellom de nordiske landene har vært sentral for utvalget også i 2016.

Poul Nielson fra Danmark fikk våren 2015 i oppdrag å utføre en gjennomgang av det nordiske samarbeidet på arbeidslivsområdet. Gjennomgangen skal bl.a. føre frem til anbefalinger knyttet til mulighetene for nordisk samarbeid i internasjonale spørsmål, bl.a. relatert til EU/EØS, OECD og ILO, økt fokus på nordiske initiativer for høy sysselsetting og lav ledighet, samt trepartssamarbeidets rolle i et nordisk perspektiv. Rapporten ble offentliggjort i juni 2016. Oppfølgingen av den strategiske gjennomgangen av arbeidslivsområdet, vil være en viktig prioritering for det norske formannskapet i Nordisk ministerråd i 2017 innenfor arbeidsmarked og arbeidsmiljø.

I tilknytning til det norske formannskapet vil fortsatt nordisk samarbeid om effektive strategier for å bekjempe arbeidslivskriminalitet og for å utvikle en felles forståelse av den framvoksende delingsøkonomiens muligheter og utfordringer, stå særlig sentralt på arbeidsretts- og arbeidsmiljøområdene. Som en av hovedaktivitetene planlegges en nordisk konferansen om ulike problemstillinger knyttet til framveksten av delingsøkonomi i de nordiske landene. Konferansen skal også bidra inn mot ILOs pågående arbeid med «future of work». Dette er et omfattende utviklingsarbeid i ILO for å forberede organisasjonen på endringer og utfordringer i framtidens arbeidsliv og ruste ILO til en aktiv og relevant rolle. Arbeidet skal resultere i en erklæring om «future of work» på ILOs arbeidskonferanse i 2019 som også markerer ILOs 100 års jubileum.

Som redegjort under avsnitt 3.7 planlegges det som ledd i det norske formannskapet en nordisk konferanse, i samarbeid med helse- og sosialsektoren, om ungdom, utdanning, arbeid og psykisk helse. Til tross for gode utdannings- og velferds-systemer i de nordiske landene, viser det seg at unge med psykiske helseplager i større grad enn annen ungdom faller ut av utdanning og arbeidsliv. Formålet med konferansen er erfaringsutveksling og etablering av nettverk for læring på områ-

det ungdom, arbeid, utdanning og psykisk helse mellom de nordiske landene.

Inkluderende arbeidsliv

Mobilisering av tilgjengelige ressurser i arbeidsliv og utdanning er derfor nødvendig for å sikre fortsatt økonomisk vekst. Likevel ser vi at mange unge sliter med å komme inn på arbeidsmarkedet, og i den sammenheng, er det særskilt bekymringsfullt at, en for høy andel unge ikke fullfører videregående skole. Særlig i lys av at etterspørselen etter ufaglært arbeidskraft går ned, risikerer vi at stadig flere unge får problemer med å skaffe seg fottfeste i arbeidsmarkedet. Samtidig gir digitalisering, robotisering og kunnskapsutvikling oss nye muligheter i tjenesteutviklingen, men vi erfarer også at omstilling kan være vanskelig særlig på kort sikt.

Under det norske formannskapet i Nordisk ministerråd i 2017 vil Arbeids- og sosialdepartementet vektlegge deltakelse i tverrsektorielle prosjekter som støtter opp under nordisk og internasjonalt samarbeid og målet om et bærekraftig og inkluderende Norden i et solidarisk Europa. Et hovedtema vil være å støtte opp om og bidra til å belyse sosiale og velferdsmessige utfordringer de nordiske land opplever som følge av flyktningestrømmen gjennom Europa og Norden. Dette krever ny kunnskap og ny politikk med sikte på å møte nye og udekkede sosiale behov og de omstillingsutfordringene som våre samfunn nå skal takle.

Under det norske formannskapet i 2017 vil det ventelig bli avklart om det iverksettes en såkalt strategisk gjennomlysning av sosialområdet for å se på mulighetene for å videreutvikle det nordiske samarbeidet på dette området. Siktemålet er å få den gjennomført i 2018.

Arbeidslivsektoren er en sentral del av den nordiske satsingen på integreringssamarbeid. På arbeidsmarkedsområdet planlegges derfor i samarbeid med bl.a. sosial- og helsesektoren, en konferanse om integrering av flyktninger i arbeidsmarkedet. Formålet med en nordisk konferanse om integrering av flyktninger vil være å spre kunnskap og dele erfaringer om strategier og tiltak som skal bidra til at innvandrere med fluktbakgrunn raskere kommer i jobb.

Arbeidskraftmobilitet i Norden

Et viktig mål med samarbeidet på arbeidslivsområdet er å legge forholdene til rette for arbeidskraftmobilitet i Norden. Høy mobilitet er i første rekke et gode for den enkelte som er på leting etter ny jobb, og for arbeidsgiveren som kan nyt-

tiggjøre seg arbeidstakeren. Men det vil også være til nytte for landene, både de som opplever høy arbeidsledighet og de som opplever mangel på arbeidskraft. De siste par årene har Norge opplevd svakere vekst i sysselsettingen og lavere behov for arbeidskraft. Parallelt har innvandringsstrømmene til Norge avtatt og utvandringen økt. Det har bidratt til å dempe ubalansen i det norske arbeidsmarkedet.

Innvandringsstrømmene fra andre nordiske land til Norge snudde i 2015 fra netto innvandring til netto utvandring. Mens det i 2014 var en netto innvandring fra andre nordiske land på 3 800 personer, var det i 2015 en netto utvandring på 800 personer. Tradisjonelt har det vært Sverige som har stått for den største nettoinnvandringen fra nordiske land til Norge. Nettoinnvandringen fra Sverige til Norge har imidlertid gått markert tilbake etter toppnivået i 2010, og i 2015 ble det registrert netto utvandring til Sverige. De andre nordiske landene har tradisjonelt hatt langt lavere nettoinnvandring til Norge. Det er Island som i størst grad opprettholder sin nettoinnvandring til Norge i 2015.

Bruttostrømmene er langt større ettersom nordiske borgere ofte har kortere opphold enn personer som kommer fra fjernere land. Pendling og korttidsopphold utgjør en stor del av arbeidskraftsstrømmen mellom nordiske land. Ved utgangen av 2015 var det 77 000 lønnstakere på korttidsopphold i Norge. Lønnstakere på korttidsopphold omfatter personer som arbeider i Norge uten at de er registrert som bosatt i folkeregisteret. Dette gjelder blant annet personer som pendler til arbeidet i Norge i lengre og kortere perioder av gangen. De største gruppene er menn i aldersgruppen 25–39 år, ofte fra Sverige, Polen eller Litauen og ofte ansatt i bygg og anlegg eller utleid gjennom bemanningsbyråer. Disse innvandringsstrømmene har falt den siste tiden. Antall sysselsatte på korttidsopphold var vel 20 prosent lavere ved utgangen av 2015 enn på samme tid ett år tidligere.

3.9 Barn og ungdom/Likestilling

Barn og unge

Barne- og likestillingsdepartementet bidrar til at barne- og ungdomsperspektivet blir ivaretatt i det sektorovergrepene og sektorvise arbeidet i Nordisk ministerråd. Det er i 2016 vedtatt en ny nordisk barne- og ungdomsstrategi. Formålet er gi en felles retning og plattform for de forskjellige ministerrådene i sitt arbeid for og med barn og unge.

De overordnede målene med strategien er at Ministerrådet i større grad skal integrere et

barnerettighets- og ungdomsperspektiv i sitt arbeide og i større grad ta hensyn til barn og unges stemmer.

Ministerrådet skal fokusere på følgende innsatsområder:

- Sterk støtte til og inkludering av utsatte barn og unge
- Fortsatt samarbeid om og stønad til sivilt samfunn.
- Bedre deling av kunnskap og kompetansehevende tiltak

Ansvar for det konkrete faginnholdet ligger hos de respektive fagministerrådene. Nordisk barne- og ungdomskomiteé (NORDBUK) er Nordisk ministerråds rådgivende og koordinerende organ i nordiske barne- og ungdomspolitiske spørsmål. NORDBUK følger implementeringen av strategien og rapportere årlig til de nordiske samarbeidsministrene (MR-SAM). Strategien skal følges opp hvert andre år og evalueres innen utgangen av 2022.

Likestilling

Norges sektorprogram for likestilling mellom kvinner og menn i 2017 bygger på samarbeidsprogrammet 2015–2018: *Tilsammans för jämställdhet – ett starkare Norden*. På likestillingsområdet har Norge i 2017 vedtatt å rette sin innsats inn mot særlig tre områder:

Arbeidet mot vold

I juli 2011 ble Europarådets konvensjon om å forebygge og bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner vedtatt. Konvensjonen, kalt Istanbul-konvensjonen, er underskrevet av alle de nordiske landene. Konvensjonen har bl.a. som målsetting å beskytte kvinner mot alle former for vold, og å forebygge, rettsforfølge og avskaffe alle former for vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.

Under Norges formannskap vil BLD i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet (JD) gjennomføre prosjektet: *De nordiske landenes implementering av Istanbulkonvensjonen*. Hensikten er å utrede praksis når det gjelder de ulike nordiske landenes implementering av et utvalg forpliktelser som følger av konvensjonen. To tema vil være særlig aktuelle å få belyst:

1. Arbeidet for å forebygge vold i nære relasjoner i de nordiske land.
2. Hvilken beskyttelse og støtte som gis til utsatte for vold?

Formålet med prosjektet er å lære av hverandres arbeid, utvikle og forbedre innsatsen. Det er avgjørende å dele erfaringer og «good practices» med andre land i Europa. Arbeidet med å forebygge og bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner vil ha noe ulik innretning og ulik betoning i de enkelte nordiske landene og potensialet for å overføre kunnskap og lære av hverandre er stort. Prosjektet avsluttes med en større, nordisk konferanse ultimo 2017 hvor prosjektet presenteres.

Arbeidet mot hatefulle ytringer

Arbeidet mot hatefulle ytringer ble av de nordiske likestillingsministrene vedtatt som en særlig satsning for det nordiske samarbeidet i 2015. Som ledd i satsningen ble det avholdt en konferanse som ble fulgt opp med en seminarrapport med anbefalinger for det videre med arbeidet. Det nordiske ekspertpanelet under FNs Kvinnekommisjon i 2016 (CSW60) utgjorde en del av arbeidet mot hatefulle ytringer. Panelet var svært godt besøkt. NMR fikk ros for valg av tema og deltakere i panelet.

I det videre arbeidet er det besluttet å følge opp ministerinitiativet med en større fellesnordisk kartlegging i 2016–2017. Kartleggingen er lagt til det nordiske samarbeidsorganet *Nordisk informasjon for kunnskap om kjønn – NIKK*, og skal være ferdig våren 2017. Etter kartleggingen vil det bli laget informasjonsmaterieell rettet mot barn og unge. Arbeidet med å lage informasjonsmaterieell blir Norges ansvar. Det er også planlagt en større, nordisk konferanse om hatefulle ytringer 14.–15. juni 2017. Formålet er å presentere kunnskap om temaet og erfaringer fra arbeid mot hatefulle ytringer, som NIKKs kartlegging og anbefalinger og informasjonsmaterieellet. Målgruppen er myndigheter, forskere, eksperter, praktikere, ungdom, sivil samfunn med mer.

Regjeringen skal lansere en nasjonal strategi mot hatefulle ytringer høsten 2016, og det er et mål å se den nasjonale og nordiske innsatsen i sammenheng. Norge vil derfor følge opp ministerinitiativet knyttet til arbeidet mot hatefulle ytringer gjennom det norske formannskapet på likestillingsfeltet i 2017.

Likestilling i arbeidslivet

Deltakelse i arbeidslivet og selvforsørgelse er en forutsetning for likestillingen. Likestilling i arbeidslivet er en særlig satsning, dette er omtalt både i Likestillingsmeldingen og i det nordiske samarbeid

det som en prioritering. Et likestilt arbeidsliv er også framhevet som ett av Statsministerinitiativets flaggskipsprosjekter, mer bestemt: *The Nordic Deal – Gender, Business and Work*.

Temavalget vil bli fulgt opp under det norske formannskapet i 2017 gjennom en større, nordisk arbeidslivskonferanse (7.–8. februar 2017) og i FN under FNs Kvinnekommisjon/ CSW 61/2017 siden neste års hovedtema er *Economic Empowerment* og deltakelse i arbeidslivet.

3.10 Fiskeri og fangst

Fiskeri- og akvakultursamarbeidet er rettet mot områder av høy politisk nordisk relevans, samt mot å utvikle samarbeid med viktige atlantiske og internasjonale partnere, og Baltikum. Det er nettverkbasert og operativt gjennom konferanser, seminarer og prosjekter. Aktivitetene er fordelt mellom rammeprogram, formannskapets initiativer samt oppfølging av overordnede initiativer gjennom samarbeidsministrene og statsministrene.

Samarbeidet på embetsnivå er forankret i EK-FJLS (Fiskeri og akvakultur), som bistår i sitt arbeid av Arbeidsgruppe for fisk (AG Fisk). Fiskerisamarbeidets organisering har vært gjenstand for flere reformer, sist i 2007. I hovedtrekk er dagens organisering tilfredsstillende, men vil gradvis bli tilpasset en øket tverrsektoriell tilnærming som funksjon av generalsekretærens moderniseringsoppdrag.

Over tid viser samarbeidet stor spennvidde, og bidrar primært med kunnskap som kan øke kvaliteten på forvaltningens styring, planlegging og iverksetting av politiske vedtak innenfor fiskeriforvaltningen i de nordiske land. Fiskerisamarbeidet har også tradisjon for å engasjere seg i globale fiskerispørsmål bl.a. med støtte til FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) og European Bureau for Conservation and Development (EBCD). Dessuten samarbeides det med European Fisheries Development Advisors Network (EFDAN) og Commonwealth Secretariat (COMSEC) om global bærekraftig forvaltning av marine ressurser, hvor de nordiske landene kan bidra med særlig ekspertise. Det samarbeides også med det Nordatlantiske vitenskapsrådet (ICES) og fiskerikommisjonen for Nordøst-Atlanteren (NEAFC). Fiskerisamarbeidet var initiativtaker til opprettelse av Nordisk marin tenketank (NMTT), og disse har stått for gjennomføring av faglige utredninger og arrangementer.

Budsjettdokumentet gir årlig oppdatering av prioriteringer og innholdet i de konkrete aktivitetene. NMRs budsjett for 2016 opererer med en oppdeling av aktiviteten i ministerrådet i tre hovedområder: 1. Konkurransedyktig produksjon, 2. Bærekraftig naturressursforvaltning og 3. Opprettholdelse og utvikling av de nordiske velferds-samfunn. En gjennomgang av 45 prosjekter i 2015 viste at de fleste av prosjektene innenfor fiskerisamarbeidets portefølje kan henføres til de to første hovedområdene.

Fiskerisamarbeidet disponerer i dag rundt 6 mill. DKK pr år. I tillegg kommer bidrag fra prioriteringsbudsjettet for de årlige formannskapsprogrammene. Prosjektporteføljen reflekterer landenes vektlegging av ulike temaer i sine formannskapsprogrammer og rammeprogrammets prioriteringer.

I løpet av det siste året er det bevilget i alt 5.5 mill. DKK til 18 prosjekter. Hovedvekten ligger på prosjekter relatert til bioøkonomi og særlig da blå bioøkonomi. Geografisk er prosjektene i høy grad fokusert på vestnordiske problemstillinger. Det er også bevilget midler til flere prosjekter med klar østnordisk relevans. Videre har sekretariatet vært involvert i tverrsektorielle aktiviteter rette mot Baltikum og baltisk bioøkonomi. Andelen prosjekter orientert mot konkrete fiskeribiologiske eller fiskeriforvaltningsproblemstillinger er gjennom de siste årene redusert i forhold til strategiske og politisk orienterte aktiviteter. Dette må ses i sammenheng med at NordForsk og Nordic Innovation er definert som Ministerrådets plattformer for henholdsvis forsknings- og innovasjonssamarbeid, hvor fiskerisamarbeidets oppgave er å arbeide sammen med disse organer. Samarbeidet med Nordic Innovation har vært svært velfungerende og fiskerisamarbeidet har deltatt i finansieringskonsortiet i to store marine innovasjonsprogrammer.

Fiskerisamarbeidet har over lengre tid prioritert engasjement og innsats i planlegging og gjennomføring av Nordic Innovation sitt marine innovasjonsprogram (budsjettramme på ca. 100 mill. NOK). Programmet utføres i samarbeid mellom bedrifter og forskningsinstitutter på tvers av landegrensene. Programmet ble formelt lansert under Norges formannskap i fiskerisamarbeidet 2012. Det ble avsluttet i 2015, da det ble avløst av fase to i programmet med i alt 8 prosjekter med en ramme på ca. 40 mill. DKK

Det Nordiske Bioøkonomi-initiativet, som ble formulert i 2012 som oppfølging av Nidaros-deklarasjonen, har vært en av hovedinnsatsområdene under det islandske formannskapet i 2014 og

fram til dagens formannskap i regi av Finland. Som formann for det nordiske fiskerisamarbeidet under det danske formannskapet i 2015 har Færøyene ønsket å bidra til veksten i blå bioøkonomi. Formannskapet tar således utgangspunkt i de store globale prosesser om vekst i marin ressursanvendelse og fokuserer på emneområder som har betydning for Nordøst-Atlanteren og Arktis. Gjennom en rekke prosjekter, konferanser, seminarer og workshops adresseres muligheter, potensial og også hindringer for vekst i blå bioøkonomi. Det fokuseres på vekstpotensialet som ligger i en bedre utnyttning av de store pelagiske- og bunnfiskbestandene i området samt ikke-utnyttede ressurser, slik som tang. Bioteknologi anvendt på marine ressurser er derfor en naturlig del av programmet. «Restråvare»-problematikken utgjør en utfordring for fiskeriene og er også en aktuell problemstilling. Programmet vil derfor også se på hvordan denne ressursen kan utnyttes bedre.

Fiskerisamarbeidet fungerer også som faglig styregruppe for det grønlandske flaggskipsprosjektet under Danmarks formannskapsprogram. Prosjektet har tittelen: Kartlegging og overvåking av havbunnens biodiversitet og sårbarhet i Nord-Atlanteren og Arktis. I tillegg støttes prosjektet «Kartlegging av marine økosystemer og menneskelig aktivitet i Arktiske og subarktiske områder, som gjennomføres i samarbeid med Havgruppen under MR Miljø. I tillegg deltar fiskerisamarbeidet i et grønlandsk initiert prosjekt om å innlemme lokalbefolkningen i naturressursforvaltnings. Prosjektet er et politisk prioritert initiativ under den arktiske samarbeidspulje.

3.11 Jord- og skogbruk

Ministerrådet for fiskeri, jordbruk, næringsmidler og skogbruk (MR-FJLS) arbeider for en bærekraftig og konkurransekraftig bruk av naturressurser, blant annet de genetiske ressursene. Det er et mål at man gjennom felles nordisk innsats skaper merverdi, «nordisk nytte», for de enkelte nordiske land og deres innbyggere. Det fireårige samarbeidsprogrammet utgjør sammen med de årlige formannskapsprogrammene og overordnede initiativ handlingsrommet for samarbeidet.

Nidaros-deklarasjonen som ble vedtatt på ministermøtet i Trondheim 2012, satte fokus på bioøkonomi og temaet har vært på dagsorden i MR-FJLS siden 2014 da Island dro i gang sine treårige formannskapsprosjekter.

Landbruks- og matdepartementet vil fortsette arbeidet innen bioøkonomi og grønn omstilling

gjennom formannskapsprosjektet «Utnyttelse av høykvalitets restråstoff fra kylling til et helsefremmende kosthold». Prosjektet skal bidra til at overordnede mål på FJLS-området skal oppnås:

- Mer effektiv utnytting av restråvarer og avfall og redusert svinn i verdikjede og hos forbruker
- Bidra til nordisk satsing på utvikling av restprodukter til nye biobaserte produkter fra landbrukssektoren
- Styrke det nordiske samarbeidet om mer resurseffektiv produksjon ved bedre utnyttelse av restråstoffer
- Bidra til å fremme et mer bærekraftig kosthold

Innenfor kjøttindustrien oppstår det store mengder restråstoff som ikke går til humant konsum. Økt foredling av restråstoff fra kjøttindustrien bidrar til økt resurseffektivitet. Økt bruk av proteinet inn i næringskjeder for mennesker bidrar til en mer miljøvennlig og bærekraftig livssyklus. Dette er viktige byggesteiner for kjøttindustrien når det gjelder å sikre et bærekraftig landbruk og en aktiv rolle i den moderne bioøkonomien.

Offentlig-privat partnerskap for planteforedling

MR-FJLS vedtok på møtet i 2014 å videreføre det nordiske offentlig-private partnerskapet for planteforedling, også kalt PPP-prosjektet, for perioden 2015–2017 med samme økonomiske ramme som i 2014. Det vil også være mulig for land å yte større bidrag til partnerskapet om man finner midler til det. Det nordiske partnerskapet som kom i stand i 2011, er et forsøk på å styrke nordisk planteforedling, få i stand mer samarbeid og utnytte ressursene hos de gjenværende planteforedlingsinstitusjonene i Norden på en mer slagkraftig måte. Det er levert faglige og organisatoriske resultater med stor nordisk nytte. Prosjektet og organiseringen anses som banebrytende innenfor nordisk samarbeid, og kan være av interesse også for andre sektorer der de enkelte aktørene er for små til å kunne gjennomføre sine prosjekter alene. Modellen har også vakt internasjonal oppmerksomhet, bl.a. innen FAO.

Ny nordisk mat

Det nordiske samarbeidet om programmet «Ny nordisk mat» har skapt økt interesse for utvikling av lokal og regional mat og matkultur og verdiskaping. Programmet har bidratt til profilering av nordisk mat og matkultur både nasjonalt og internasjonalt. Fra 2015 er arbeidet med Ny nordisk mat

videreført som en integrert del av arbeidet i Nordisk ministerråd. Med utgangspunkt i tidligere programmets erfaringer og nettverk, vil videre arbeid knyttes til profilering og ytterligere nettverksbygging, samt satsningsområdene Mat i offentlig sektor, Nordisk matkonkurransen samt Mat og turisme. De to første drives som selvstendige prosjekter.

NordGen

Det nordiske samarbeidet om genressurser for landbruket er samordnet og lagt under Nordisk genressurssenter (NordGen). NordGen har en viktig oppgave i å bevare genmateriale som kan bli viktig for matproduksjonen og mattryggheten i framtiden. Det er også knyttet til mer spesifikke forhold som de forventede klimaendringene, som fører til at den biologiske produksjonen må foregå under andre vekstforhold enn nå. NordGen har ansvaret for faglig drift og administrasjon av frølageret på Svalbard (Svalbard Global Seed Vault) gjennom en egen avtale mellom Landbruks- og matdepartementet, Global Crop Diversity og NordGen. Frøhvelvet på Svalbard er det største i sitt slag og inneholdt i 2015 mer enn 870.000 frøprøver av verdens viktigste jordbruksvekster, deponert for sikker langtidslagring. Frøhvelvet genererer stor internasjonal interesse og har skapt oppmerksomhet om viktigheten av genbevaring, og om Svalbard, Norge og Norden fra media i hele verden.

NordGen er også ansvarlig for sekretariatet for et internasjonalt råd for frøhvelvet. Rådet har som oppgave å følge med på driften og gi råd til Landbruks- og matdepartementet. Det ligger til rette for økt nordisk innsats i planteforedlingsarbeidet. NordGen er sekretariat for det nordiske offentlig-private partnerskapet om frøforedling for utvalgte vekstslag. For NordGen innebærer oppdraget et særs viktig bidrag til målet om økt bærekraftig bruk av genbankmaterialet.

NordGen har utstrakt nordisk og internasjonalt samarbeid på flere områder og har bl.a. tatt initiativ for å utvikle en felles nordisk forståelse av tilgang og godedeling for bruk av genetiske ressurser på områder som ligger utenfor den internasjonale plantetraktaten, i oppfølging av ratifisering av Nagoya-protokollen.

Skogbruk

Det nordiske skogsamarbeidet skal bygge opp under et bærekraftig og verdiskapende skogbruk i de nordiske land og legge til rette for kunnskaps-

og erfaringsoverføring mellom landene. Arbeidet styres av ministerrådet og embetsmannskomiteen for FJLS-området og den økonomiske hovedsatsingen er lagt til forskningssamarbeidet i SNS (Samnordisk Skogforskning). Gjennom SNS sikres den nordiske skogforskningen også godt inngrep i EUs forskningssamarbeid. På den måten kan SNS bidra til nordisk nytte gjennom bedre kunnskap om bærekraftig skogbruk, ny og bedre utnyttelse av trevirke og ny felles kunnskap om skogressursenes rolle i energi- og klimasammenheng.

Som en del av et initiativ fra statsministrene i 2011 på «Grønn vekst», har det vært igangsatt et treårig prosjekt om reduksjon av matsvinn. Prosjektet har vært inndelt i tre delprosjektet, som fokuserer på hhv definisjoner, metoder og primærproduksjon, datomerking og redistribusjon av mat. Det er lagt frem flere delrapporter i løpet av prosjektperioden. Prosjektet vil bli avsluttet første halvdel av 2017.

3.12 Ernæring og mattrygghet

Ministerrådet for fiskeri, havbruk, jordbruk, næringsmiddel og skogbruk (MR-FJLS) og Ministerrådet for sosial- og helsepolitikk (MR-S) sin handlingsplan for bedre helse og livskvalitet gjennom mat og fysisk aktivitet inneholder visjoner fram til 2021. Et viktig tiltak i handlingsplanen er å utvikle et felles nordisk system for å overvåke kostvaner, fysisk aktivitet og overvekt i Norden. Dette er viktig for å kunne følge utviklingen over tid og sammenligne situasjonen i de nordiske land.

Det er gjennomført en nullpunktmåling blant barn og voksne i alle land i 2011. En ny monitoreringsundersøkelse ble gjennomført i 2014 hvor også alkohol- og tobakksvaner inngikk. En tredje monitoreringsundersøkelse vurderes. En felles nordisk monitoreringsmetode vil gi et viktig bidrag til arbeidet i EU og WHO og påvirke planleggingen i EU på området.

Videre er det besluttet at samarbeidsprogrammet for 2017–2020 for MR-FJLS skal ta utgangspunkt i FNs bærekraftsmål. Målene ventes å få en vesentlig betydning for de nordiske landene og det nordiske samarbeidet. På området ernæring og mattrygghet er bærekraftsmål nr. 2: «Utrydde sult, oppnå matsikkerhet, sikre ernæring og et mer bæredyktig landbruk»³ relevant, herunder bl.a. delmål 2.1. om tilgang til trygg, sunn og nok mat.

En nordisk protokoll for monitorering av markedsføring av usunn mat og drikke til barn og unge støttet av Nordisk ministerråd, ferdigstilles i 2016. Det ble arrangert en workshop høsten 2015 med nordiske og internasjonale forskere og myndigheter i Norden. Forskere og myndigheter i alle de nordiske landene har samarbeidet om protokollen. WHO Euro har også bidratt i arbeidet. Den nordiske protokollen blir brukt i forbindelse med evaluering av matvarevarebransjens selvregulering av markedsføring av usunn mat til barn i Norge i 2016.

Norge, Sverige og Danmark innførte den felles nordiske ernæringsmerkeordningen Nøkkelhullet som en felles frivillig merkeordning for sunne matvarer i 2009. Island sluttet seg til ordningen i 2013. Merkeordningen er en videreutvikling av den svenske merkeordningen, som har vært i bruk i Sverige siden 1989. Det er utarbeidet felles kriterier for bruk av merket. Revidert forskrift med blant annet skjerpede krav til maksimalt innhold av salt, mettet fett og tilsatt sukker trådte i kraft 1. mars 2015. Det er utarbeidet en felles nordisk veileder for tilsyn av merkeordningen. Landene har også samarbeidet tett om kommunikasjon rundt ordningen og utvikler nå en strategi for videreutvikling av ordningen i Norden. En beregning utført av Universitetet i Oslo viser at ved å bytte ut vanlige matvarer med Nøkkelhullet der det er mulig, vil man uten andre endringer i kostholdet oppnå anbefalt nivå av både mettet fett og kostfiber. Beregninger utført i Danmark og Sverige viser tilsvarende positive resultater. I Danmark og Sverige er nøkkelhullordningen innført i serveringsmarkedet. Norge avventer erfaringer fra Danmark og Sverige som grunnlag for å vurdere om ordningen også skal innføres i dette markedet her.

Det har siden 2014 vært et nordisk samarbeid om kommunikasjonstiltak for å redusere inntaket av salt. Sverige, Danmark, Island og Norge deltar i prosjektet som er støttet av Nordisk ministerråd.

Arbeidet med å revidere de nordiske ernæringsanbefalingene (NNR) fra 2004 ble igangsatt i 2008 og ble publisert 2014. NNR danner grunnlaget for arbeidet med ernæringssspørsmål i Norden. Ernæringskonferansen ICN2 (International Conference on Nutrition) ble avholdt i Roma i november 2014, arrangert av WHO og FAO. Til konferansen ble det etablert et eget nettsted www.nordicnutrition.org med informasjon på

³ Matsikkerhet dekker her også mattrygghet. I tillegg bemerkes det at fiskeri og akvakultur omfattes av begrepet landbruk i FN.

engelsk om det nordiske samarbeidet innen ernæring.

Et prosjekt for å undersøke jod-status blant utsatte befolkningsgrupper i Norden og identifisere befolkningsgrupper med utilstrekkelig jodinntak, er iverksatt. Rapport vil foreligge i 2017.

Gjennom EØS-avtalen er det etablert et omfattende harmonisert regelverk på matområdet, blant annet for mat, dyr og innsatsvarer. Mattrygghetsområdet er omfattet av EØS-avtalen, og det er etablert omfattende EØS-regelverk blant annet for næringsmiddelhygiene, dyrehelse, dyrevelferd, merking av mat, tilsetningsstoffer og grenseverdier for en rekke uønskede stoffer i mat. Det nordiske samarbeidet kan være en viktig samarbeidskanal både når det gjelder utvikling av regelverk og tilsynsmetoder og i forbindelse med tilsyn og håndheving av regelverket.

Nordisk samarbeid om tilsyn på matområdet er et område med stor nordisk nytte. Den 14. tilsynskonferansen med omtrent 250 deltakere fra de nordiske tilsynsmyndighetene ble gjennomført i København i januar 2016. Tema var proporsjonalitet i forvaltningen og det var også en særskilt del rettet mot ledere med tema kvalitet og effektivitet av tilsynet. Nordisk samarbeid med tilsynsprosjekter har vært gjennomført flere ganger, senest gjennom et nordisk tilsynsprosjekt på allergenmerking, hvor resultatene ble fremlagt i juni 2016.

Det er en årlig juristkonferanse i nordisk regi som samler både jurister og tilsynsmedarbeidere. I 2015 ble konferansen avviklet i Danmark med tema forbrukerbeskyttelse og personvern (beskyttelse og håndtering av personopplysninger, varslingsordninger, rettsikkerhetsmessige aspekter ved anonymitet mv). Planen er at temaene som tas opp også belyses i påfølgende tilsynskonferanse.

Det har i de senere år vært en rekke alvorlige tilfeller av bivirkninger som følge av inntak av kosttilskudd. I 2015 ble det satt i gang arbeid for å lage en felles plattform for å kommunisere mellom de nordiske myndighetene i tillegg til en enkel felles database om bivirkninger ved kosttilskudd. Databasen skal gjøre det mulig å utveksle informasjon mellom de relevante nordiske myndigheter om kosttilskudd med rapporterte bivirkninger eller produkter, som mistenkes for å ha bivirkninger.

I 2015 tok Norge initiativ til et nordisk samarbeid på internrevisjonsområdet. Kontrollforordningen pålegger de nordiske landene gjennom EU medlemskap og EØS deltagelse å ha internrevisjon i sine tilsynsorganisasjoner på matområdet. Det er også krav om at det skal være en ekstern

gransking av denne revisjonen. Det er nå utarbeidet plan for hvordan denne granskningen skal foregå for å være i samsvar med krav og være effektiv. Første gransking starter høsten 2016 og opplegget vil være kostnadseffektivt og gi grunnlag for gjensidig læring og utveksling av «best praksis».

Norge arrangerte også en workshop om konserntilsyn som ble avholdt i november 2015. Det legges stadig mer vekt på at myndighetene må jobbe smart og effektivt for å møte en stadig økende global handel og nye utfordringer.

Det felles veterinære beredskapssamarbeidet i Norden har fremdeles høy prioritet. Målsettingen er å styrke beredskapen i de nordiske og baltiske land på dyrehelseområdet. Samarbeid rundt beredskap utvikles og i 2015 ble det igangsatt utvikling av et nordisk – arktisk beredskapssamarbeid.

MR-FJLS har arbeidet med antimikrobiell resistens (AMR) i flere år, og på ministerrådsmøtet i juni 2013 ble det besluttet at AMR skal ha høy prioritet. En nordisk ekspertgruppe for samarbeid om AMR i et One Health perspektiv ble etablert. Gruppen hadde sitt tredje møte i København høsten 2015.

MR-FJLS og MR-S vedtok i 2015 en felles resolusjon om antimikrobiell resistens i et One Health perspektiv. Resolusjonen legger vekt på å styrke det nordiske samarbeidet for å opprettholde et lavt resistensnivå og fremme riktig bruk av antimikrobielle midler i Norden. De nordiske landene skal samarbeide om å støtte det arbeidet som gjøres globalt av en rekke internasjonale organisasjoner for å bekjempe antimikrobiell resistens. Det ble også besluttet å opprette en nordisk One Health strategigruppe som skal sikre en effektiv bruk av nordiske ressurser. Strategigruppen kommer i tillegg til den tidligere etablerte ekspertgruppen. Det tverrsektorielle formannskapsprosjektet «En felles nordisk kommunikasjonsplan for å motvirke antibiotikaresidens» omtales under 3.7.

På initiativ fra Norge i 2012 er det igangsatt et nordisk-baltisk samarbeid knyttet til landenes drikkkevannsforsyning. Norge og Sverige har tatt ansvar for å utvikle dette samarbeidet til et nordisk-baltisk nettverk på området, og mandatet for nettverket ble godkjent av Nordisk ministerråd våren 2015. Høsten 2015 ble dette fulgt opp med et møte i Estland og i 2016 planlegges det å avholde møtet i Finland. Det er pekt på en rekke områder der et nærmere samarbeid mellom landene kunne være hensiktsmessig, og det arbeides med utvikling av mulige samarbeidsprosjekter for nettverket.

3.13 Økonomi- og finanspolitikk

Hovedmålene med nordisk samarbeid på det økonomiske og finansielle området er høy og bærekraftig vekst i produksjon og sysselsetting, lav arbeidsledighet, samt lav og stabil prisstigning. Samarbeidet skal videre fremme nordiske interesser internasjonalt. EU-saker har høy prioritet.

Det nordiske samarbeidet mot skatteparadiser har vært en suksess og resultert i at samtlige nordiske land så langt har inngått bilaterale avtaler om informasjonsutveksling med over førti jurisdiksjoner. Prosjektet ble avsluttet høsten 2014.

Nedbygging av grensehindre mellom de nordiske landene er et prioritert samarbeidsområde. Saker som har vært tatt opp, har bl.a. omhandlet den nordiske dobbeltbeskatningsavtalen og oppfølging av rundebordsamtale om merverdiavgift på innførsel av anleggsmaskiner til og fra Norge. Det pågår et permanent samarbeid gjennom den nordiske skatteportalen. Ytterligere initiativ ventes å bli tatt opp via samarbeidet med Grensehinderrådet.

Det er i 2016 igangsatt et prosjekt for å utrede egnede kriterier for miljømerking av aksjefond. Prosjektet er utformet i nært samarbeid med miljø- og finanssektoren og bransjeorganisasjoner for aksjefond. Resultatet vil foreligge i løpet av inneværende år og ventes å bli et utgangspunkt for det nordiske svanemerkesamarbeidet på linje med svanemerking av andre produktkategorier.

Samarbeidet innen miljøøkonomiområdet ivaretas av en felles arbeidsgruppe under Embetsmannskomiteen for miljø og Embetsmannskomiteen for økonomi og finanspolitikk. Gruppen er et forum for faglige diskusjoner og gir muligheter for de nordiske landene til å koordinere forberedelser til internasjonale møter. I 2016 har gruppen bl.a. gjennomført følgende fire delprosjekter: *Styrmedelsrapporten 2010–2013*; *Samhällsekonomiska analyser inom miljöområdet*; *Hållbara investeringar*, og *Utsläppshandel och CO₂ skatter*.

De nordiske landene kommer til å engasjere seg i det pågående G20-samarbeidet om grønne investeringer. Et sentralt spørsmål for de nordiske landene er hvordan globale finansielle system skal kunne mobilisere privat kapital til grønn omstilling og hvordan nordiske erfaringer skal kunne bidra til dette på best mulig måte. Samarbeidet om grønne investeringer ventes å fortsette i 2017.

De nordiske finansministrene vedtok i 2009 at det skulle utgis et nordisk økonomisk tidsskrift Nordic Economic Policy Review (NEPR) for en prøveperiode på tre år. I oktober 2013 ble det vedtatt at utgivelsen skal fortsette i ytterligere tre år, og at formatet, som tidligere har vært mer

forskningsorientert, skal være mer tilpasset forvaltningen og politiske beslutninger. Tema for 2016-utgaven er knyttet til høy innvandring og utfordringer for integrasjonspolitikken. Det vil i inneværende år bli tatt beslutning om utgivelse og finansiering av publikasjonen etter 2016.

Virksomheten til Den nordiske investeringsbanken (NIB) i 2015

Den nordiske investeringsbanken eies av de nordiske og baltiske landene. Norges eierandel i banken er 21,5 prosent. Banken gir vanlige investeringslån og garantier. Lån og garantier skal gis på markedsmessige vilkår og samfunnsøkonomiske hensyn skal vurderes. Låneaktivitetene omfatter bl.a. investeringslån til selskaper med virksomhet i to eller flere medlemsland, finansiering av miljø- og infrastrukturinvesteringer, lån til regionalpolitiske kredittinstitusjoner, ordinære investeringslån utenfor Norden og prosjektinvesteringslån til kredittverdige utviklingsland og land i Sentral- og Øst-Europa.

NIBs forvaltningskapital var ved utgangen av 2015 på 27,3 milliarder euro eller 251 milliarder NOK. Bankens samlede utlån og garantier var ved utgangen av 2015 15,6 milliarder euro eller om lag 143 milliarder NOK, hvorav utbetalingene i løpet av året var på 2,7 milliarder euro.

Banken hadde et overskudd på 210 mill. euro eller om lag 1,9 milliarder NOK for regnskapsåret 2015 som er det samme som året før. Styret har foreslått at det for 2015 skal betales 55 mill. euro i utbytte til medlemslandene. Resten overføres til bankens generelle reserver. Norges andel av utbyttet er 10,1 mill. euro eller 93 mill. NOK.

Bankens årsmøte i 2016 vedtok justeringer i medlemslandenes kapitalandeler. Endringene innebærer at medlemslandenes samlede kapitalandel blir lik landets andel av innbetalt kapital. Medlemslandenes samlede kapital består av innbetalt kapital og garantikapital. Fordeling av utbytte bestemmes imidlertid kun etter medlemslandenes andel av innbetalt kapital. Endringen gjør at Norges del av utbytte fra NIB blir i tråd med det samlede ansvaret Norge har tatt på seg. Norge stemte for vedtaket med forbehold om Stortingets samtykke, jf. Prop. 1 S (2016–2017). Det er planlagt at endringene skal gjelde fra 1. januar 2017.

Nordisk strategi for bærekraftig utvikling

Den nordiske strategien for bærekraftig utvikling er et overordnet styringsdokument for Nordisk ministerråd. Strategien er også godkjent av Nor-

disk Råd. Alt arbeid innen Nordisk ministerråd skal ha et bærekraftperspektiv.

Den første nordiske strategien for bærekraftig utvikling trådte i kraft i 2001. Strategien har blitt revidert hvert fjerde år, sist i 2012. Den legger vekt på områder hvor Norden har felles interesser og utfordringer, og hvor det nordiske samarbeidet kan skape en merverdi for landene.

Hovedtema i den gjeldende strategien er den nordiske velferdsmodellen, bærekraftige økosystemer, klima, bærekraftig utnyttelse av jordens ressurser og utdanning, forskning og innovasjon. Innenfor hvert temaområde er det utviklet indikatorer som skal angi om utviklingen går i riktig retning. Indikatorene oppdateres årlig av Danmarks statistikk.

3.14 Administrasjon og forvaltning. Forbrukerpolitikk

I Nordisk forvaltningspolitisk forum har departementene med ansvar for forvaltningspolitikken i de nordiske land årlige møter for å utveksle erfaringer og diskutere aktuelle saker.

Samarbeidet om forbrukerpolitikk er uformelt og skjer i embetsmannsgruppen for nordisk samarbeid, Norkons. Samarbeidet dreier seg om informasjons- og erfaringsutveksling, og er en arena for å drøfte EU-saker. Barne- og likestillingsdepartementet deltar også i et nordisk-estisk samarbeid om forbrukerundervisning.

Erfaringer i det nordiske forbrukersamarbeidet har vist at de nordiske landene har felles grunnleggende prinsipper for forbrukerpolitikken, og at forbrukerreguleringen har felles grunntrekk i landene. Det nordiske samarbeidet er særlig viktig for arbeidet med implementering av EU-regelverk.

Forbrukerpolitikken har fått en fremtredende plass i EU, og det kan også være grunnlag for å prioritere opp det nordiske samarbeidet. Initiativer for å få forbrukerområdet inn under det formelle samarbeidet i Nordisk ministerråd bør tas opp til vurdering.

3.15 Samer og nasjonale minoriteter

*100-års jubileet for samenes første landsmøte
(Tråante 2017)*

I 2017 skal 100-årsjubileet for samenes første landsmøte feires i Trondheim. Det første samiske landsmøtet ble avholdt samme sted 6. februar 1917. Landsmøtet samlet for første gang i historien samer fra forskjellige deler av det samiske

bosettingsområdet til et felles møte for å drøfte saker som de var opptatt av. Den 6. februar er senere valgt som dato for Samefolkets dag og er felles for alle samer i Norge, Sverige, Finland og Russland. Hovedmarkeringen av jubileet vil være i jubileumsuken 5.-12. februar 2017 med festgudstjeneste i Nidarosdomen og to store konferanser; Den 4. samiske parlamentariske konferansen og den 21. samekonferansen Sápmi 2017.

Møte mellom ministrene med ansvar for samiske saker og sametingspresidentene

Ministrene med ansvar for samiske saker i Finland, Norge og Sverige, og sametingspresidentene i disse landene, har siden 2000 hatt regelmessige møter. Formålet er å styrke og utvikle det samiske folkets språk, kultur, næringer og samfunnsliv.

Gollegiella – nordisk samisk språkpris

Nordisk samisk språkpris, Gollegiella, deles ut for syvende gang høsten 2016. Prisen skal bidra til å fremme, utvikle og bevare samisk språk i Norge, Sverige, Finland og Russland. Språkprisen er på 15 000 euro, og deles ut annethvert år.

Nordisk samekonvensjon

Arbeidet med nordisk samekonvensjon har vært forberedt gjennom det nordiske samarbeidet om samiske saker. På fellesmøtet mellom sametingspresidentene og ministrene for samiske saker i Stockholm høsten 2010 ble det vedtatt å innlede forhandlinger om en nordisk samekonvensjon. Forhandlingene startet i mars 2011, og målet er at de skal sluttføres i 2016. Finland overtok formannskapet i mars 2016. Den norske forhandlingsdelegasjonen har fem medlemmer. Lederen og to medlemmer er representanter fra departementene, mens to medlemmer er utnevnt etter forslag fra Sametinget. Sametinget blir konsultert underveis i forhandlingene.

Konvensjonsutkastet ble utarbeidet av en nordisk ekspertgruppe på bakgrunn av de internasjonale instrumentene de tre landene er bundet av, og med utgangspunkt i at samene er urfolk i Finland, Sverige og Norge.

Nordisk embetsgruppe for nasjonale minoriteter.

Nordisk embetsgruppe for nasjonale minoriteter er et samarbeidsorgan mellom departementene i Sverige, Finland, Danmark og Norge med ansvar for gjennomføring av Europarådets rammekon-

vensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Landene utveksler erfaringer og diskuterer aktuelle saker i møtene.

Som en del av det norske formannskapet forbereder Kunnskapsdepartementet et nordisk – arktisk initiativ om kunnskapsbygging om kvalitet i utdanningen for Nordens urfolk under ledelse av det norske Sametinget.

3.16 Internasjonalt samarbeid

Statsministerinitiativet

Formålet med det nordiske statsministerinitiativet for perioden 2017–2020 er å fremme fellesnordiske initiativer som kan bidra til å imøtekomme internasjonal etterspørsel etter innovative samfunnsløsninger på områder der de nordiske landene har spisskompetanse. Gjennom kunnskapsdeling og samarbeid kan de nordiske landene bidra til erfaringsutveksling og deling av nordiske samfunnsløsninger i for eksempel fremvoksende økonomier, og samtidig eksportere nordiske kunnskap og verdier for å styrke den nordiske profilen og innflytelse på den globale utviklingen.

Programmet ble vedtatt av det nordiske statsministermøtet den 28. oktober 2015 og har et budsjett på 30 mill. DKK over 3 år. I tillegg kommer betydelig medfinansiering, bl.a. fra Nordic Innovation. Statsministerinitiativet har tre temaområder: Nordic Green, Nordic Food and Welfare, Nordic Gender Effect. Under disse områdene iverksettes flaggskipsprosjektene *Nordic Sustainable Cities*, *Nordic Climate and Energy Solutions*, *Nordic Food and Nutrition*, *Nordic Welfare Solutions*, *The Nordic Deal – Gender, Business and Work*.

Utenrikspolitisk forskning

I 2017 vil Norge videreutvikle samarbeidet mellom de nordiske utenrikspolitiske instituttene ved å støtte felles forskningsprosjekter og konferanser. Arbeidet skal bidra til en ytterligere fordypning av det utenrikspolitiske samarbeidet og oppmerksomhet om Norden i det utenrikspolitiske ordskiftet og ledes av Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI). Initiativet er en videreføring og styrking av det finske initiativet om forskermobilitet mellom de nordiske utenrikspolitiske instituttene.

Baltikum

Nordisk samarbeid i våre egne nærområder står i en særstilling. I 2016 feiret Nordisk ministerråds kontorer i Baltikum 25 år. Partnerskapet med de baltiske land er i dag preget av felles interesser, som er blitt aktualisert av den nye sikkerhetspolitiske situasjonen. Nordisk ministerråd vil fortsette å være en viktig partner for Estland, Latvia og Litauen i spørsmål som blant annet støtte til frie og uavhengige media, kultur og energisikkerhet. Nordplus-programmet bidrar til mobilitet mellom nordiske og baltiske utdanningsinstitusjoner. EØS-midlene er et annet viktig virkemiddel som understøtter fellesnordiske interesser i Baltikum. Vi vil bruke EØS-midlene til å skape konkret utenrikspolitisk samarbeid med de baltiske landene på områder som fremmer regional stabilitet og utvikling.

Russland

Ministerrådets representasjonskontorer i Russland ble i 2015 avviklet som følge av registreringen av kontorene som «utenlandske agenter». Samarbeidet fortsetter imidlertid i form av prosjekter. Samarbeidsministrene vedtok i september 2016 å sette av 6 mill. DKK i budsjettet for 2016 til et nytt åpent samarbeidsprogram mellom Norden og Russland som har som mål å bidra til økt stabilitet, sikkerhet og utvikling i regionen. Det er fritt fram for både interne nordiske organisasjoner og samarbeidspartnere og eksterne interesser å søke midler fra programmet. Utlysning kom 3. oktober på Nordens nettsider.

Det nye programmet støtter samarbeid på alle områder som er av gjensidig nordisk-russisk interesse: mellom lokale og regionale myndigheter, utdanningsinstitusjoner, folkelige organisasjoner, næringslivsorganisasjoner og tankesmier.

Ut over det åpne samarbeidsprogrammet som innledes nå, består Nordisk ministerråds Russlands-program av tre tematiske samarbeidsprogrammer som forvaltes av eksterne nordiske samarbeidsorganer. I år startes et miljøprogram samt et program som fokuserer på helsesamarbeid. Et program om utvikling av sivilsamfunnet og menneskerettigheter innledes senere.

4 Uformelt nordisk samarbeid

4.1 Utenrikspolitikk

4.1.1 Nordisk utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid

De nordiske statsministrenes toppmøte med USAs president Barack Obama i Washington 13. mai 2016 står som et eksempel på de nordiske landenes internasjonale stilling og de muligheter som ligger i nordisk utenrikspolitisk samarbeid. Sluttklæringen fra toppmøtet dekker et bredt utvalg av temaer og vil være et grunnlag for videreutviklingen av det nordiske samarbeidet med USA i tiden som kommer. Erklæringen illustrerer samtidig potensialet Norden har for å medvirke til politikktutvikling på prioriterte utenrikspolitiske områder. Med sikte på formannskapet i 2017 er det en ambisjon at det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet fremover bidrar til at de globale fellesgodene vernes og utvikles gjennom strategiske partnerskap i utenrikspolitikken.

Det nordiske utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeidet er for øvrig preget av nær og god kontakt om hele bredden av spørsmål knyttet til aktuelle utenriks- og sikkerhetspolitiske problemstillinger, nordisk sikkerhet, Nordens nærområder, europapolitikken og samarbeidet i FN. En fleksibel arbeidsform og åpen politisk dialog ligger til grunn for samarbeidet. Fellesnordisk nytte og tillit, og sammenfallende utenriks- og sikkerhetspolitiske interesser, også uavhengig av vår tilknytningsform til EU og NATO, gir seg utslag i konkret og politisk samarbeid mellom de nordiske land.

Stoltenberg-rapporten (2009) er fortsatt et politisk referansepunkt i det nordiske samarbeidet. Mange av forslagene er gjennomført helt eller delvis eller arbeides videre med. Det arbeides også med nye forslag og ideer til videre fordypning fram mot det norske formannskapet i 2017.

Sikkerhetspolitisk samarbeid i Norden

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa er mer krevende og kompleks enn på lenge. Det er store utfordringer tett på våre og NATOs områ-

der, som også har konkret betydning for norsk og alliert sikkerhet. Dette er utfordringer de nordiske land deler. Det er en sentral norsk prioritet å møte denne utviklingen også ved å styrke dialogen og samarbeidet i Norden.

Det er derfor i vår interesse at den sikkerhetspolitiske dialogen og samarbeidet mellom de nordiske landene stadig blir tettere. De nordiske land utfyller og understøtter hverandre, og samspillet bidrar til å forsterke nasjonale, regionale og globale tiltak. Nordisk samarbeid styrker sikkerheten i Norden, i vårt nærområde og internasjonalt.

Samarbeidet har de siste årene blitt utvidet til områder utover de konkrete forslagene i Stoltenberg-rapporten, slik som samfunnssikkerhet, fredsmekling, bidrag til FN-operasjoner, globale sikkerhetstrusler og forebygging av ekstremisme, se også nedenfor.

Utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål diskuteres jevnlig både på minister- og embetsnivå, både bilateralt og i N5-kretsen. Ved å dele informasjon, vurderinger og forslag til tiltak legger man grunnlaget for en felles situasjonsforståelse og håndtering, også under kriser. Dette tar det nordiske samarbeidet fremover. De nordiske land har åpenbare felles interesser i nærområdene, både i nord og i Østersjøen.

Utviklingen i Russland og Ukraina har ført til økt vekt på innsatser for stabilitet og sikkerhet i Østersjøregionen og Europa. De nordiske landene har i stor grad sammenfallende oppfatninger av dagens situasjon i Østersjøen, noe som blant annet har ført til fornyet dialog innenfor områder som forsvarsplanlegging og krisehåndtering.

Selv om Sverige og Finland ikke er NATO-medlemmer, vil de være svært viktige bidragsytere for å kunne håndtere en eventuell sikkerhetspolitiske krise i regionen. Det er derfor viktig at de nordiske landene har en nær dialog om utviklingen i nærområdene, både i nordområdene og i Østersjøen. Det er svært positivt at NATO har god informasjonsutveksling og samarbeid med Sverige og Finland om utviklingen i Østersjøområdet. Norge er en pådriver på dette området i NATO.

Det nordiske samarbeidet utvikles i samsvar med, og innenfor, de ulike landenes sikkerhets- og

forsvarspolitiske tilknytninger. Norge har egne avtaler som regulerer forhold knyttet til deltakelse i EUs sivile og militære operasjoner, om utveksling av gradert informasjon, om samarbeid i rammen av EUs forsvarsbyrå m.m. Sverige og Finland har status som «Enhanced Opportunities Partner (EOP) i NATO. Dette åpner for et særlig tett samarbeid, blant annet i form av tettere politisk dialog, adgang til øvelser, opplæring og trening. Sverige og Finland har dessuten inngått vertslandsstøtteavtaler med NATO som legger bedre til rette for at Sverige og Finland kan understøtte eller invitere NATO-styrker til svensk og finsk territorium. De nordiske landenes medlemskap i/nære partnerskap med EU og NATO, skaper mulighetsrom for det nordiske.

De nordiske land har også et godt samarbeid om FNs fredsbevarende operasjoner, bl.a. gjennom jevnlig møter mellom utenriks- og forsvarsministeriene. Samarbeidet gjelder både konkret innsats i felt og støtte til reform av FNs fredsoperasjoner. FN-operasjonen i Mali (MINUSMA) er et godt eksempel på tett nordisk dialog om militær innsats i felt. FNs fredsoperasjoner er også et sentralt tema i den nordisk-amerikanske sikkerhetsdialogen som ble etablert i etterkant av det nordisk-amerikanske toppmøtet i Stockholm i september 2013.

Det er etablert et nordisk nettverk for forebygging av ekstremisme. Norge, Danmark, Sverige og Finland har siden januar 2015 en samarbeidsavtale. Island deltar i møtene. Norge ved JD hadde formannskapet i 2015, mens Sverige har formannskapet i 2016.

De nordiske landenes utenriksdepartementer avholder også årlige anti-terrorkonsultasjoner om bekjempelse av terrorisme med utenrikspolitiske virkemidler. Dette omfatter bekjempelse av voldelig ekstremisme. Dette pågår parallelt med EU-landenes koordinering av sitt anti-terrorarbeid. Fra norsk side vil vi ta initiativ til å fordype samarbeidet på temaer med felles nordiske interesse.

Når det gjelder bekjempelse av organisert internasjonal kriminalitet er det godt samarbeid i nordisk krets og i rammen av Østersjørådet. Videre er det potensiale for samordning med nordiske land i multilaterale prosesser i bekjempelse av organisert internasjonal kriminalitet.

Det er et godt operativt samarbeid om cybersikkerhet mellom de nordiske land. Samarbeidet har potensiale til å styrkes ytterligere. Som likesinnede også i spørsmål om internasjonal cyberpolitikk har de nordiske land muligheter til å påvirke utviklingen sammen med andre vestlige demokratier. De nordiske land gjennomfører årlige cyber-

konsultasjoner sammen med de baltiske land og USA for å utveksle informasjon og identifisere mulige samarbeidsområder. I 2017 skal Norge være vertskap for disse konsultasjonene.

Nordisk FN-samarbeid

Det nordiske FN-samarbeidet er nært og favner vidt. Det er utstrakt informasjonsutveksling mellom de nordiske FN-delegasjonene på en rekke områder, og det holdes fellesnordiske innlegg både i Sikkerhetsrådet og andre fora. De nordiske FN-ambassadørene møtes hver uke. Utenriksdepartementene i de nordiske land har jevnlig meningsutvekslinger om folkerettslige spørsmål og møtes hver høst bl.a. til nordisk rettssjefsmøte for å planlegge felles nordiske innlegg.

Det er utstrakt nordisk samarbeid om utarbeidelsen av post 2015 agendaen og bærekraftsmålene som skal erstatte tusenårsmålene fra og med 2016 og om FNs arbeid i sårbare stater. Det er nordisk enighet om at kvinner, fred og sikkerhet må integreres bedre i alt arbeid for fred og sikkerhet for å sikre varlige løsninger. Nordiske land er ledende på dette feltet og det bør vi fortsatt være. Nordiske kvinner- fred- og sikkerhetskoordinatorer møtes halvårlig. Det er stor interesse for fordypet samarbeid og bedre informasjonsflyt med tanke på felles prosjekt og posisjoner. Det arbeides videre med å samordne innsats i land hvor flere nordiske land har en rolle, som for eksempel i Afghanistan, Tyrkia og Syria.

I arbeidet med FN 70-prosjektet, for å skape en ny dagsorden for FNs nye generalsekretær, holder man fra norsk side de nordiske land orientert og involvert. I oppfølgingen av prosjektet vil det være viktig å arbeide sammen med de nordiske og baltiske land slik at mest mulig av ideene kan implementeres.

Det nordiske valgsamarbeidet i FN omfatter interne nordiske rotasjonsordninger i gruppen av vestlige land (WEOG). Slike rotasjonsordninger finnes i mer eller mindre formaliserte former bl.a. for Sikkerhetsrådet, Menneskerettsrådet og andre sentrale FN-organer. Formålet er å sikre at minst ett nordisk land er representert i de ulike organene så ofte som mulig.

De nordiske landene har samarbeidet tett om å støtte det svenske kandidaturet til Sikkerhetsrådet. Svensk inntreden i Sikkerhetsrådet for kommende to år gir et godt utgangspunkt for enda tettere nordisk FN-samarbeid. De nordiske land samarbeider også tett om å få valgt inn nordiske kandidater til andre høye stillinger i FN-systemet.

Fredsmeklingsnettverk

Arbeidet i det nordiske fredsmeklingsnettverket (embetsnivå) fortsetter med årlige møter. Organiseringen går på omgang mellom de nordiske landene.

Forskerseminarer har vært avholdt i tilknytning til disse møtene.

Arbeidet innenfor det nordiske kvinnemeklernetttverket, som ble lansert i Oslo i november 2015 etter inspirasjon fra tilsvarende nettverk i Sør-Afrika, fortsetter. Formålet er å fremme kvinner som eksperter og meklere i freds- og forsoningsprosesser; ikke bare kvinner fra Norden, men også fra andre regioner. Kvinners deltakelse og innflytelse i fredsprosesser er viktig for å forstå hele bildet av utfordringer og for å få tilgang til bredden av mulige løsninger. Kvinners deltakelse handler om fredsprosessens legitimitet og om fredens varighet. Fra norsk side er PRIO og Noref involvert i dette arbeidet.

Ambassadesamarbeid, konsulært samarbeid, kriseberedskap

De nordiske land fortsetter med å videreutvikle og forsterke samarbeidet mellom de nordiske utenriksstjenestene. Det er etablert nordiske kontaktgrupper på en rekke relevante områder, bl.a. innenfor IKT, sikkerhet, konsulært og kriseberedskapssamarbeid, utlendingsfeltet, eiendom og personalspørsmål.

I en tid med økte forventninger til utenriksstjenestene og samtidig som man får redusert budsjett og bemanning, er det viktig at de nordiske land samarbeider så nært som mulig for å utnytte sine ressurser mest mulig effektivt. Det er bred politisk vilje i de nordiske land for ytterligere å fordype samarbeidet.

Samarbeidet videreutvikles innenfor prioriterte administrative områder som bl.a. samlokalisering av utenriksstasjoner, innplassering av tjenestemenn på annen nordisk ambassade, felles honorære konsulater og inngåelse av representasjonsavtaler.

De nordiske land er samlokalisert i flere byer i ulike varianter – slik som fysisk samlokalisering i Berlin, full administrativ integrasjon i Yangon, og utleie av kontor plass til enkeltdiplomater. En gjensidig målsetning og forutsetning er at de ulike samarbeidsformene medfører økonomiske innsparinger. I tillegg til kostnadseffektivitet og stor driftsfordeler, ser vi at et tettere nordisk samarbeid bidrar til økt faglig politisk samarbeid, samt en sterkere fellesnordisk identitet og synlighet.

Norge er i ferd med å utvikle en elektronisk fellesplattform til administrativ samhandling på ambassaden i Yangon. Erfaringer fra dette spennende og nyskapende prosjektet kan danne modell som også kan benyttes i andre samlokaliseringssjekter.

Det nordiske samarbeidet om konsulær bistand er tett, særlig i forbindelse med alvorlige hendelser, naturkatastrofer og krise- og krigstilstander. Også på utlendingsfeltet er samarbeidet omfattende. De nordiske landene håndterer saker for hverandre på over 100 steder og det er etablert samarbeid om oppfølging av kommersielle aktører som tar imot søknader på utlendingsfeltet. Dette gir økt servicenivå og rasjonaliseringsgevinster. Det er løpende kontakt på operativt nivå både på det konsulære fagfeltet og på utlendingsfeltet, og nordiske møter avholdes årlig for å koordinere og ytterligere videreutvikle samarbeidet.

Nordisk-baltisk samarbeid

Latvia har i 2016 koordineringsansvaret for det uformelle utenrikspolitiske samarbeidet mellom de nordiske og de baltiske land (NB8). I tråd med etablert rotasjon skal Norge ha dette koordineringsansvaret i 2017. På politisk nivå har NB8 årlige møter med hhv. statsministrene, utenriksministrene og statssekretærene (UD), og dessuten et årlig utenriksministermøte med landene i Visegrad 4. På arbeidsnivå er det en rekke møter i NB8-format om ulike tema. Andre land kan inviteres på ad hoc basis, og NB8 har også en bred dialog med USA gjennom formatet «Enhanced Partnership in Northern Europe» (e-pine). De siste årene, spesielt i kjølvannet av den utviklingen i Østersjøregionen og regionens nærområde, har NB8 lagt særlig vekt på sikkerhetspolitiske spørsmål, energisikkerhet, strategisk kommunikasjon og EUs østlige partnerskap. Landene vurderer NB8-formatet som svært relevant i en tid preget av krevende utenriks- og sikkerhetspolitiske utfordringer hvor dette konsultasjons- og samarbeidsforumet på tvers av NATO og EU bidrar til europeisk og transatlantisk enhet og samhold. Norge vil i 2017 bidra til å videreføre hovedlinjene i NB8-samarbeidet.

4.1.2 Utenrikshandel

Det utenrikshandelspolitiske samarbeidet mellom de nordiske land foregår hovedsakelig i uformelle former. Unntaket er frihandelsavtaler og tredjelandssamarbeid i EFTA hvor Norge og Island for-

handler og inngår avtaler sammen med Sveits og Liechtenstein.

Regjeringen legger vekt på at det nordiske utenrikshandelspolitiske samarbeidet styrkes og videreutvikles, blant annet gjennom jevnlig konsultasjoner på embetsnivå. Storbritannias folkeavstemning om «Brexit» og kommende utmelding av EU vil være ett blant flere sentrale temaer i den uformelle nordiske dialogen.

Å skape et velfungerende indre marked i Europa, som kan gi økt økonomisk vekst, flere arbeidsplasser og økte investeringer står øverst på dagsorden i EU, og er også blant de sentrale prioriteringene i regjeringens europapolitikk. Styrket konkurransekraft og verdiskaping i Europa sikrer også økonomisk vekst og trygge arbeidsplasser i Norge.

Det indre marked har fortsatt utnyttet potensiale. Kommisjonen har lansert flere initiativer som skal forbedre og videreutvikle dette, særlig for ulike deler av tjenestemarkedet. Regjeringen har som mål å ivareta norske interesser ved å engasjere oss så tidlig som mulig i EUs politikk- og regelverksutvikling, og bidra med tydelige og konstruktive innspill. I dette arbeidet er kontakten med de nordiske land særlig viktig. Det er etablert en gruppe på nordisk nivå som arbeider med ulike problemstillinger knyttet til gjennomføring av tjenstedirektivet. Gruppen møtes to ganger i året og er satt sammen av personer fra de enkelte land som arbeider med dette også på EU-nivå. Det er utstrakt kontakt av formell og uformell karakter mellom de nordiske landene. Vi møter ofte lignende utfordringer og har i stor grad sammenfallende interesser. Nordiske interesser og verdier kan samlet sett være tjent med at de nordiske landene i større grad analyserer, vurderer og presenterer synspunkter i fellesskap på europeisk nivå.

Ettersom Kommisjonen har ansvar for den ytre handelspolitikken i EU, er det ikke aktuelt med et formelt samarbeid mellom de nordiske land om felles posisjoner i WTO. Det er likevel god uformell kontakt i WTO-spørsmål mellom de nordiske delegasjonene i Genève og mellom de nordiske deltakerne i handelskomiteen i OECD. På denne måten får Norge informasjon om drøftingene i EU, og de andre nordiske landene kan dra nytte av at Norge deltar i grupperinger der EU kun er representert ved Kommisjonen.

I forbindelse med forhandlingene mellom EU og USA om en transatlantisk avtale (Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP) er både det uformelle nordiske samarbeidet og samarbeidet innen EFTA svært nyttig for Norges dialog med partene i forhandlingene.

De nordiske land har løpende kontakt om handelsrettet utviklingssamarbeid. Videre er det bred kontakt mellom de nordiske hovedstedene, mellom delegasjonene og representasjonene i Brussel og mellom de nordiske ambassadene i utenrikshandelspolitiske spørsmål. De nordiske utenrikshandelsministrene møtes årlig til uformelt samråd om aktuelle utenrikshandelspolitiske saker.

4.1.3 Multilateralt utviklingssamarbeid

Samarbeidet med utviklingsbankene er formalisert gjennom en nordisk rotasjonsordning for representasjon i de styrende organene, hvor de nordiske er representert i samme valggruppe. Norge har i de fleste saker sammenfallende interesser med de andre nordiske landene. Som oftest resulterer dette i at vi formulerer felles posisjoner i de ulike sakene som legges fram for styret. Det er også tett nordisk samarbeid i forbindelse med årsmøtene og påfyllingsforhandlingene. Alle de nordiske landene har i 2016 blitt medlemmer i Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB), og tilhører samme valggruppe (eksklusive Finland).

Påfyllingen til Asiabankens utviklingsfond (til de fattigste landene) ble avsluttet i mai 2016, mens påfyllingene til utviklingsfondene i Verdensbanken og Afrikabanken i 2016 fortsatt pågår. Det tette samarbeidet i styrearbeidet i utviklingsbankene generelt, i tillegg til i forhandlingene om påfyllinger i fondene, gir oss større innflytelse. De nordiske landene legger alle vekt på å sikre at den overordnede målsettingen om fattigdomsreduksjon er styrende for utformingen og gjennomføringen av programmene i utviklingsbankene. I tillegg er de nordiske spesielt opptatt av å sikre at bankene fremmer inkluderende vekst, likestilling, resultatopptak, godt styresett, og i den senere tid også en sterkere vektlegging av privatsektorutvikling og nasjonal ressursmobilisering gjennom bl.a. styrking av skattesystemer. Påvirkningen har gitt mange synlige resultater, som for eksempel Asiabankens vektlegging av inkluderende privatsektorutvikling. I de pågående fondsforhandlingene i Afrikabanken og Verdensbanken (IDA), er det nordisk enighet om å arbeide for at innsatsen dreies sterkere i retning av sårbare stater.

I alle bankene har samarbeidet bidratt til tydeligere likestillingsfokus i overordnet strategi og tilhørende resultatrammeverk.

Nordisk utviklingsfond (NDF) innvilger om lag 40 mill. euro årlig til klimatiltak i fattige land.

Innovative tiltak i samarbeid med privat sektor, og som begrenser klimautslipp eller støtter tilpasning til klimaendringer, er særlig viktig for NDF. Midlene gis på gavevilkår, ikke i form av utlån som tidligere, og NDFs kapitalbase vil derfor gradvis eroderes uten ny kapitalpåfylling. Det er imidlertid ikke enighet de nordiske land imellom om hvorvidt ny kapital skal skytes inn. Det vurderes hvorvidt NDF skal søke om å bli akkreditert til Det grønne klimafondet, som gjennomførende institusjon for fondsprosjekter.

Det er et nært samarbeid mellom de nordiske landene i styrene for FNs største fond og programmer, inkludert utviklingsprogrammet (UNDP), barnefondet (UNICEF) og befolkningsfondet (UNFPA), blant annet om likestillings-spørsmål og organisasjonenes arbeid i sårbare landsituasjoner. Det er også nært nordisk samarbeid i styret for FNs organisasjon for kvinner og likestilling (UN Women).

4.1.4 Regionale råd

Arktisk råd

Arktisk råd er det eneste sirkumpolare politiske samarbeidsorganet på regjeringnivå, og det er bare Arktisk råd som samler alle de arktiske landene og representanter for urfolk for drøfting av saker av felles interesse. På ministermøtet i Canada våren 2015 bekreftet de arktiske statene at det var viktig å bevare Arktis som et område for fredelig og stabilt samarbeid. Arktisk råd har fått betydelig større internasjonal innflytelse de senere årene. Klimaendringene i Arktis har globale konsekvenser. Samtidig åpner issmeltingen for økt økonomisk aktivitet i nord.

I perioden våren 2015 til våren 2017 har USA formannskapet i Arktisk råd. Klima, havmiljø, økonomisk og sosial utvikling er blant de prioriterte temaene, i tillegg til å styrke Arktisk råd. Dette er tema som også er viktige for de nordiske landene i det arktiske samarbeidet.

Før ministermøtet i 2013 samarbeidet Norge tett med de andre nordiske landene for at de åtte medlemslandene skulle bli enige om å inkludere nye observatører i rådet. Derfor var det et viktig gjennombrudd da det ble enighet på ministermøtet om å ta opp seks nye land (Italia, India, Japan, Kina, Singapore og Sør-Korea) som observatører, og at det ble truffet en prinsipiell beslutning om at også EU får observatørstatus i Arktisk råd. De nordiske landene jobber nå sammen for at EUs observatørsøknad skal bli formalisert.

Etter at Arktisk råds sekretariat ble permanent opprettet i mai 2013, har sekretariatet ytterligere forsterket sin stilling, og er blitt et viktig bidrag til å sikre at arbeidet i Arktisk råd er effektivt og målrettet. Dette har over lengre tid vært en viktig prioritet for de nordiske landene.

De siste årene har de ulike arbeidsgruppene i rådet framlagt rapporter og anbefalinger om hovedelementene i arktisk klimaendring, blant annet om havforsuring og naturmangfoldet i Arktis. Arbeidet i Arktisk råd har gitt viktige bidrag til Parisavtalen, og de arktiske statene skal nå diskutere hvordan de kan følge opp klimaavtalen.

Samtidig er det viktig å tilrettelegge for å ta i bruk de mulighetene for samarbeid som klimaendringene medfører f.eks. innen skipsfart, sjømat og petroleum.

På ministermøtet i 2013 ble det enighet om å legge til rette for å opprette et næringslivsforum, Arctic Economic Council (AEC). Høsten 2014 møttes næringslivsrepresentanter fra alle de arktiske statene og urfolkorganisasjonene i Arktisk råd og etablerte AEC. AEC skal være en plattform for diskusjon mellom Arktisk råd og representanter for næringslivet. Det er næringslivet selv som skal styre AEC. Sekretariatet for AEC er i Tromsø og ble åpnet av utenriksministeren høsten 2015.

De siste par årene er det etter initiativ fra Arktisk råd blitt framforhandlet to folkerettslig bindende avtaler mellom rådets medlemsland. Avtalen om søk og redning trådte i kraft i januar 2013, og en bindende avtale om å samarbeide om håndtering av akutt marin oljeforurensning i arktiske områder trådte i kraft i mars 2016. De nordiske landene vil samarbeide tett om å følge opp avtalene, blant annet gjennom felles øvelser.

Sammen med Danmark leder Norge en særskilt arbeidsgruppe om telekommunikasjon og infrastruktur i Arktis som skal lage en rapport som et skritt i retning av å se på muligheter for å forbedre telekommunikasjon i nord.

I samarbeid med Island og USA leder Norge et arbeid som skal vurdere behovet for å etablere et nærmere havrelatert samarbeid mellom de arktiske landene. Arktisk råd skal også arbeide videre med å se på mulighetene for tettere forskningssamarbeid i Arktis.

Arktisk samarbeidsprogram

Det nordiske arktiske samarbeidsprogrammet under Nordisk ministerråd for perioden 2015–2017 har som formål å fremme nordisk nytte i Arktis gjennom prosjekter og initiativ. Innsatsen

skal støtte opp under arbeidet i Arktisk råd og andre relevante regionale råd og fora.

Det overordnede målet i samarbeidsprogrammet er «bærekraftig utvikling» med fire prioriterte tema og fokusområder:

- Befolkningen
- Bærekraftig næringslivsutvikling
- Miljø, natur og klima
- Utdanning og kompetanseutvikling

Budsjettet for 2016 er på 8,864 mill. DKK. 6,2 millioner danske kroner er fordelt på 24 prosjekter innen de fire fokusområdene etter en åpen søknadsrunde. Av de 24 er det 12 nye og 12 pågående prosjekter. Siden 2014 har 2 millioner danske kroner blitt fordelt på politisk prioriterte prosjekter som skal sikre en nordisk merverdi i arbeidet med Arktis. I 2016 har de 2 millionene blitt fordelt til en samisk konferanse, kartlegging av forretningsmulighetene i Arktis, klimaprojekt innenfor Verdens meteorologiorganisasjon, og en mulighetsstudie om et arktisk mobilnettverk.

Barentssamarbeidet

Barentssamarbeidet har siden starten i 1993 vært den sentrale drivkraften i det regionale samarbeidet i nord. De sentrale organene i det formelle samarbeidet er Barentsrådet og Regionrådet. Medlemmene i Barentsrådet er de fem nordiske landene, Russland og EU. Under utenriksministermøtet 15. oktober 2015 overtok Russland formannskapet. Medlemmene i Regionrådet er de 13 regionene i Norge, Sverige, Finland og Russland som sammen utgjør Barentsregionen. Fra Norge deltar de tre nordligste fylkene. Kajanaland/Kainuu innehar formannskapet.

Den doble strukturen gjør Barentssamarbeidet unikt. Den sikrer forankring og oppmerksomhet på nasjonalt nivå, samtidig som regionenes sterke og selvstendige rolle sikrer lokalt eierskap og en jevn tilførsel av ideer og samarbeidsprosjekter.

Russlands folkerettsbrudd i Ukraina har påvirket forholdet mellom Russland og omverdenen. Barentssamarbeidet er i liten grad berørt av dette, og utgjør fremdeles et nyttig forum for samarbeid med Russland i nord.

Barentssamarbeidet er bredt og foregår på mange nivåer og en rekke ulike samfunnsområder. Det omfatter en rekke arbeidsgrupper under Barentsrådet og Regionrådet, så vel som felles arbeidsgrupper. Arbeidsgruppen for urfolk, som har fast møterett i begge rådene, representerer de tre urfolkene i Barentsregionen – samer, nenet-

sere og vepser. Fra og med 2015 finansieres den av Norge, Sverige, Finland og Russland i fellesskap.

Barentsrådet etablerte i 2013 en arbeidsgruppe for å utrede behovet for en egen Barentsfinansieringsmekanisme. Arbeidsgruppens rapport, som ble fremlagt i august 2015, konkluderte med at det ikke var behov for en slik mekanisme.

Norge har fremhevet Barentsregionen som en ressursregion i Europa. Olje, gass, fisk, tømmer, mineraler, metaller og ikke minst de menneskelige ressursene er viktige fortrinn. Barentsregionen er rik, men sårbar. Miljøhensyn må derfor tillegges stor vekt. Næringsutvikling må også ta hensyn til urfolkens tradisjonelle levesett, kunnskaper og erfaringer.

Barentssamarbeidet har bidratt til en sterk økning i folk-til-folk-kontaktene over landegrensene. Utenriksdepartementet og Det norske Barentssekretariatet inngikk i 2015 en ny treårig avtale om drift og forvaltning av prosjektstøttemidler på vegne av departementet. Det internasjonale Barentssekretariatet sikrer kontakten mellom medlemslandene og støtter formannskapet i Barentsrådet. Begge sekretariater er lokalisert i Kirkenes.

Øvelsesserien Barents Rescue holdes annethvert år. Øvelsen forbedrer kommunikasjon, koordinering og samarbeid mellom sivile og militære enheter. Ansvar for øvelsene går på omgang mellom de fire landene i Barentsregionen. Finland arrangerte en fullskalaøvelse i månedsskiftet september–oktober 2015.

Også parlamentarisk samarbeid inngår i Barentsregionen. Den 7. Barents-parlamentarikerkonferansen ble avholdt i Helsinki 28.–30. september 2015.

Østersjørådet

Østersjørådet består av 11 medlemsland (Danmark, Estland, Finland, Tyskland, Island, Latvia, Litauen, Norge, Polen, Russland og Sverige). I tillegg er Europakommisjonen fast medlem. Polen hadde formannskapet fra juli 2015 og ble avløst av Island 1. juli 2016. Polen har under sitt formannskap lagt vekt på å prioritere bærekraftig utvikling, kreativitet og sikkerhet og trygghet i tråd med Rådets langsiktige prioriteringer. Fra polsk side er det særlig lagt vekt på å se Østersjørådets arbeid i sammenheng for å skape synergier med arbeidet i andre regionale strukturer som Nordisk ministerråd og Barentsrådet, samt Den nordlige dimensjon med sine partnerskap og EUs strategi for østersjøregionen.

Det har vært fast praksis i Østersjørådet at det årlig avholdes møter på utenriksministernivå eller regjeringssjefsnivå med deltakelse av Europakommisjonen. På grunn av den politiske situasjonen knyttet til konflikten i Ukraina har det i 2014 og 2015 ikke vært holdt møter på politisk nivå. Etter initiativ fra det polske formannskapet ble det oppnådd konsensus om å arrangere et viseutenriksministermøte i juni 2016. Det er generell enighet om behovet for å gjennomføre årlige møter på politisk nivå så snart den politiske situasjonen muliggjør dette. Ikke minst er det viktig for å sikre politisk forankring innenfor sektorer som bekjempelse av menneskehandel og beskyttelse av barn, samt arbeidet med organisert kriminalitet. På migrasjonsområdet er det enighet om å benytte eksisterende nettverk, ekspertise og strukturer for samarbeid i regionen. Oppfølging av FNs bærekraftsmål for 2030 vil også være viktig i et regionalt perspektiv. Det er også et ønske mellom østersjølandene å videreutvikle dialog og nettverk mellom ungdom for å fremme regional identitet, fred og sikkerhet for fremtidige generasjoner.

Arbeidet for å skape bærekraftig vekst og sysselsetting har vært et sentralt tema for det polske formannskapet. Det ble for første gang arrangert et kunnskapsministermøte om utdanning, forskning og innovasjon i Krakow i juni. Et kulturministermøte fant sted i Gdansk i september 2015. Ungarn fikk observatørstatus i Østersjørådet i 2016.

Den nordlige dimensjon

EUs nordlige dimensjon ble etablert i 1997 som et instrument for det regionale EU-samarbeidet i Nord-Europa, med særlig vekt på samarbeidet med Russland. I 2006 ble EUs nordlige dimensjon omformet til Den nordlige dimensjon (ND). Dette er et samarbeid mellom fire likeverdige partnere: Europakommisjonen, Island, Norge og Russland. I tillegg deltar regionale råd og internasjonale finansinstitusjoner. Videre deltar interesserte EU-land aktivt i samarbeidet i de fire partnerskapene – miljø, helse, kultur og transport/logistikk. I tillegg inngår Northern Dimension Institute (NDI) og Northern Dimension Business Council (NDBC) i ND-arkitekturen. Regjeringens hovedmål med å være med i ND er å ta del i og fremme konstruktivt og praktisk samarbeid med EU og Russland i våre nærområder.

Miljøpartnerskapet (NDEP) har gjennomført flere store miljø- og energiprojekter i Nordvest-Russland med finansiering fra internasjonale finansieringsinstitusjoner. Som følge av de av de

restriktive tiltakene som EU har innført mot Russland på grunn av landets brudd på folkeretten i Ukraina, er det flere av disse, blant annet EBRD og EIB, som for tiden ikke finansierer prosjekter i Russland.

Partnerskapet for helse (NDPHS) koordinerer politikkutforming og samarbeid på helse- og sosialfeltet og har i tillegg spilt en aktiv rolle i utformingen av EUs Østersjø-strategi. Østersjørådet har «delegert» det helsefaglige samarbeidet til NDPHS.

Partnerskap for Transport og Logistikk (NDPTL) har som formål å forbedre grensekryssende transport mellom landene i den nordlige dimensjon, både ved forbedringer av infrastruktur og gjennom effektivisering av logistikk. Støttefondet som ble opprettet i desember 2012, for studier og analyser som bidrar til å implementere prosjekter, har per juni 2016 utbetalt støtte til ti prosjekter. Norge var blant de første landene som bidro med midler til fondet. Arbeidet i NDPTL baserer seg på et nettverk av viktige transportforbindelser i og mellom landene i den Nordlige Dimensjon. Nettverket omfatter alle transportformer. Det undersøkes nå om og hvordan støttefondet kan tilføres mer ressurser.

Kulturpartnerskapet (NDPC) har som formål å skape en plattform for kulturelt samarbeid gjennom å koordinere nettverk, prosjekter og andre kulturaktiviteter innenfor ND-området. Det er et mål å arbeide mer med små og mellomstore bedrifter på feltene turisme, kultur og kreative næringer. Det ble i 2015 fremforhandlet en avtale om fast lokalisering av partnerskapets sekretariat i Riga.

4.2 Forsvarssamarbeid

Det nordiske forsvarssamarbeidet *Nordic Defence Cooperation* (NORDEFECO) er i fortsatt positiv utvikling. Utviklingen er i stor grad et resultat av at Sverige og Finland har valgt en langt mer aktiv rolle på den internasjonale arena enn tidligere, blant annet gjennom deres medlemskap i EU og status som prioriterte partnere (*Enhanced Opportunities Partners*) i NATO. Samtidig har Russlands ekspansive sikkerhets- og utenrikspolitikk i stor grad fungert samlende og bidratt til tette og gode konsultasjoner mellom de nordiske land.

Østersjøregionen fremstår som et tyngdepunkt for nordisk samarbeid. De nordiske land har i stor grad sammenfallende oppfatninger av dagens situasjon, hvilket blant annet har initiert

fornyet dialog innenfor områder som forsvarsplanlegging og krisehåndtering. Samtidig ser vi at utviklingen i Østersjøregionen har ført til økt operativt bilateralt samarbeid mellom Sverige og Finland, og Sverige og Danmark. Det understrekes at samarbeidet vil være et supplement til, og ikke en erstatning for, det nordiske forsvarssamarbeidet.

Det nordiske forsvarssamarbeidet er viktig for Norge gitt dagens sikkerhetspolitiske situasjon. Særlig gjelder dette samarbeidet om trening og øvelser, og tette sikkerhetspolitiske konsultasjoner. Også strammere økonomiske rammer, prisstigning på høyteknologisk forsvarsmateriell og mange felles sikkerhetspolitiske utfordringer, gjør det naturlig for Norge å bidra til å videreutvikle forsvarssamarbeidet.

Sverige hadde formannskapet i NORDEFECO i 2015. Utviklingen i Østersjøen med økende militærpolitiske motsetninger og økt militær virksomhet preget samarbeidet i stor grad. Dette bidro til å videreføre den tette sikkerhetspolitiske dialogen. Det var også fremgang i øvings- og trenings-samarbeid. Cross Border Training (CBT) blir stadig videreutviklet, blant annet med tredjelands deltagelse som USA. Videre var det en god utvikling i Nordic Baltic Assistance Program (NBAP) og programmet danner blant annet kjernen i NATOs støttepakke til Georgia. Innenfor materiell- og kapabilitetssamarbeidet var det under svensk formannskap et særlig fokus på å styrke samarbeidet innenfor luftovervåkning. Den tidligere industrisamarbeidsavtalen mellom Norge, Sverige, Finland og Danmark ble også revidert og signert høsten 2015. Årsrapporten for NORDEFECO 2015 er å finne på NORDEFECO sine hjemmesider.

Danmark har formannskapet i NORDEFECO i 2016. Danskene viderefører NORDEFECO som plattform for sikkerhetspolitisk dialog og videreutvikler NORDEFECOs profil på den internasjonale arena. Finland overtar formannskapet i NORDEFECO i 2017.

Internasjonale operasjoner og innsats

De nordiske land har gode erfaringer med å operere sammen i internasjonale operasjoner. Ambisjonen er styrket samarbeid i operasjoner der de nordiske land deltar og muligheten for felles nordiske bidrag. Dette er særlig aktuelt i FN-operasjoner, og det er en målsetning å bidra til å styrke FNs evne til å planlegge og gjennomføre operasjoner. Denne ambisjonen ble ytterligere styrket etter høynivåmøtet om FNs fredsbevarende ope-

rasjoner i september 2015, ledet av president Obama.

Samtlige nordiske land bidro fram til februar 2016 med militært personell til etterretningsenheten *All Sources Information Fusion Unit* i FNs operasjon *UN Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali (MINUSMA)* i Mali. Det norske hovedbidraget til operasjonen er et C-130J Hercules transportfly til operasjonen ut november 2016. Videre har Norge tatt initiativ til etablering av en rotasjonsordning for transportfly i MINUSMA med utgangspunkt i videre drift av den norske leiren i Bamako etter at det norske transportflyet avslutter sitt oppdrag november 2016. Danmark og Sverige vil delta i denne ordningen, sammen med Portugal og Belgia. En slik rotasjon svarer direkte på FNs behov for nisjebidrag av høy kvalitet, bidrar til kontinuitet og forutsigbarhet for FN og de deltagende land.

Kapasitetsbygging

Nordic Baltic Assistance Program (NBAP) har hatt en fin utvikling siden programmet ble lansert i 2014. Norge, Danmark og de tre baltiske landene bidrar alle til NATOs støttepakke til Georgia. Sverige og Finland har meddelt at de vil slutte seg til prosjektet sommeren 2016. Norge leder, og er sammen med Danmark og Litauen, største bidragsyter til *Joint Training and Evaluation Center*.

Trening og øving

En forutsetning for militært samvirke i operasjoner internasjonalt er regelmessig samtrening og øving. Det nordiske samarbeidet på dette området utvikles stadig og holder høy kvalitet. Tilgjengelig trenings- og øvingsområde gir et unikt grunnlag for kostnadseffektivt samarbeid som også inkluderer andre allierte og partnere. En nordisk avtale om gjensidig diplomatisk forhåndsklarering for bruk av alternative landingsplasser ble inngått høsten 2015. Øvelse *Cold Response* ble gjennomført vinteren 2016 med omfattende nordisk og alliert deltakelse.

Under det nordiske ministermøtet i Stockholm 10. november 2015 signerte Island en avtale om å ta del i *Cross Border Training*-samarbeidet (CBT). Dette innebærer at islandsk territorium kan anvendes for treningsformål. Øvelsen *Arctic Challenge Exercise (ACE)* er en videreutvikling av CBT-samarbeidet. I 2015 deltok over 100 fly fra USA, Frankrike, Nederland, Storbritannia, Sveits og Tyskland, i tillegg til arrangørene Norge, Sverige og Finland.

Materiell- og kapabilitetssamarbeid

Felles norsk-svensk anskaffelse av lastevogner, Norges oppgradering av eksisterende og kjøp av nye svenskproduserte CV 90 stormpanservogner, og Finlands kjøp av det norske luftvernssystemet NASAMS II, er eksempler på kostnadseffektivt materiellsamarbeid som gir grunnlag for langsiktig samarbeid knyttet til utdanning, trening, drift, vedlikehold, etterforsyning og systemoppgraderinger for nevnte materielltyper.

Samarbeid innenfor kapabilitetsutvikling og materiellanskaffelser har også positiv betydning for evnen til operativt samvirke mellom de nordiske land.

Under dansk formannskap er det et særlig fokus på å styrke det operative samarbeidet innenfor luftromsovervåkning. I tillegg undersøker Norge og Sverige muligheten for en felles anskaffelse av nye luftovervåkningsradarer. Samarbeidet innen lufttransport, ingeniørkapasiteter, taktisk simulatorentrening og militær cybersikkerhet og deployerbare basesett videreutvikles.

Det første vedlegget til den reviderte nordiske materiellsamarbeidsavtalen ble utarbeidet våren 2016. Denne beskriver ulike konkrete modeller for dette samarbeidet.

Veteraner

Det nordiske og nordisk-baltiske samarbeidet om veteraner videreføres innenfor rammen av NORDEFECO. Landene har mye å hente på å dele informasjon og erfaringer. Det er enighet om å etablere et forskningssamarbeid relatert til hvordan veteranens familie påvirkes når en forelder deltar i internasjonale operasjoner. Det pågår også samarbeid relatert til anerkjennelse. Nordisk veterankonferanse gjennomføres annethvert år, med deltakelse fra nordiske og baltiske land. Konferansen i 2016 vil bli gjennomført med Sverige som vertskap. Det pågår også bilateralt samarbeid mellom landene om utvikling av veteranpolitikken.

4.3 Nordisk flyktning- og migrasjons-samarbeid

De nordiske landene har gjennom mange år hatt et tett samarbeid på asyl- og flyktningområdet gjennom Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål (NSHF). Ministrene med ansvar for asyl-, innvandring- og flyktningsspørsmål møtes årlig, siste gang i Sverige 8.- 9. september

2016 hvor det blant annet ble diskutert et styrket nordisk samarbeid sett i lys av felles utfordringer. De ansvarlige ministrene møtes også i forkant av EUs rådsmøter etter behov, for tett oppfølging av tilstrømningen til Europa og Norden. Også grense-spørsmål har blitt tatt opp i NSHF.

Embetsverket møtes hvert halvår, og innenfor samarbeidet finnes det to arbeidsgrupper. Temaene som diskuteres på minister- og embetsmannsmøter i NSHF omfatter alt fra statistikk og utfordringer knyttet til asylkomster, regelverk- og praksisendringer, mottak/mottaksforhold, enslige mindreårige asylsøkere til EU/Dublin-spørsmål, assistert retur, tvangsretur, returavtaler osv. Samarbeid og felles holdninger omkring disse temaene og mulig samarbeid opp mot opprinnelsesland tas også opp. Norge har svært gode erfaringer med det nordiske samarbeidet på dette området.

4.4 Samferdsel

Samferdselssektoren er ikke med i det formaliserte nordiske regjeringssamarbeidet, men det er fremdeles viktig å diskutere aktuelle transportpolitiske problemstillinger og ivareta det gode nettverket som er etablert mellom de nordiske land. Samarbeidet med de nordiske land på området er tett og nært, både på politisk og administrativt nivå. Dagens samarbeidsform er effektivt og uformelt og fungerer ved bilateral diskusjon og konkrete samarbeidsprosjekter. Det er særlig fokus på områder der de nordiske land har felles problemstillinger, konkrete utfordringer og behov. I tillegg legges det vekt på at samarbeidet skal fremme den politiske debatten og være et forum for erfaringsutveksling. Samarbeidet gir gode resultater og har bidratt til en positiv utvikling i de nordiske landene.

Beredskap

Det pågår et nordisk samarbeid om beredskap og krisehåndtering på områdene luft, bane, sjø og vei. Danmark, Sverige, Finland, Færøyene og Norge er med. Det blir årlig arrangert fellesøvelsen «Bordercrossing» mellom Statens vegvesen, Jernbanelivet og det svenske Trafikverket som omhandler bane, vei og veitransport. Disse øvelsene dekker hele riksgrensen fra Østfold til Finnmark. I januar 2016 ble konferansen «Nordisk trafikkberedskapssamarbeid» arrangert i København. Formålet med disse konferansene er å legge bedre til rette for samvirke mellom de nor-

diske landene ved alvorlige hendelser og kriser som berører transportsektoren. Den neste konferansen er under planlegging og finner sted i Helsinki i januar 2017. Samferdselsdepartementet og flere av transportetatene og -selskapene deltar i prosessene og ved konferansene.

Beredskap mot akutt forurensning – oljevernberedskap

Det er etablert et samarbeid mellom de nordiske landene om varsling og bekjempelse av forurensning på sjøen. Samarbeidet skjer innenfor rammen av avtalen *Nordisk avtale om samarbeid vedrørende bekjempelse av forurensning av havet med olje og andre skadelige stoffer*. Avtalen følges opp med blant annet årlige øvelser.

Jernbane

Samferdselsdepartementet og Näringsdepartementet er enige om å videreutvikle samarbeidet om transportinfrastruktur og transporttilbud mellom Norge og Sverige.

Jernbaneverket og Trafikverket samarbeider om grenseoverskridende temaer, og har i fellesskap utarbeidet utredninger/rapporter som vurderer tiltak på begge sider av grensen. Formålet er å gradvis legge til rette for forbedringer som kan komme person- og godstrafikken til gode. Samferdselsdepartementet vil i forbindelse med stortingsmeldingen om Nasjonal transportplan 2018–2029, som etter planen skal legges fram våren 2017, konkretisere infrastrukturplanene for den kommende 12-årsperioden, herunder utviklingen av de grensekryssende strekningene.

Luftfart

På luftfartsområdet samarbeider nordiske land på flere områder. Et viktig samarbeidsområde er North European Functional Airspace Block (NEFAB), som er del av gjennomføringen av «Et felles europeisk luftrom». NEFAB er etablert mellom Estland, Finland, Latvia og Norge. En viktig oppgave for samarbeidet mellom luftfartsmyndighetene i NEFAB er å følge med på gjennomføringen av ytelsesplanene til tjenesteyterne for inneværende referanseperiode (2015–2019). Det holdes regelmessige møter på departementsnivå mellom landene som deltar i NEFAB og DK/SE FAB (Danmark og Sverige). Transportministrene i de seks landene undertegnet en intensjonserklæring om samarbeidet i mars 2013. Det ble som følge av erklæringen utarbeidet en prosjektplan

for å etablere et område med fri ruteføring for alle de seks involverte landene. Tjenesteyterne, som er Avinor Flysikring AS i Norge og tilsvarende instanser i øvrige land, gjennomførte første fase av etableringen av et område med fri ruteføring i november 2015. Konseptet skal videreutvikles innen 2017. Hensikten er at flyoperatørene skal kunne velge ruteføringer som gir kortere flydistanse enn de tradisjonelle, faste flyrutetraseene. Dette vil bidra til redusert drivstofforbruk og lavere utslipp av CO₂. Samarbeidet mellom NEFAB og DK/SE FAB er utvidet til også å omfatte UK/IRL FAB (Storbritannia og Irland) og Island (Borealis Alliance). Planen er å innføre fri ruteføring i hele luftrommet til de ni landene innen 2020. Meteorologisk institutt har sammen med tilsvarende aktører i de andre landene, etablert et felles konsortium som grunnlag for nærmere samarbeid. Det samarbeides om visse produkter og tjenester på tvers av landene, noe som bidrar til kostnadsbesparelser og forbedret kvalitet.

Et annet samarbeidsorgan er NORDICAO som er den nordiske delegasjon til ICAO (FNs organisasjon for sivil luftfart). NORDICAO startet opprinnelig som et samarbeid mellom luftfartsmyndighetene i de skandinaviske land. Etter hvert ble samarbeidet utvidet til å omfatte de fem nordiske land, senere også Estland og Latvia. Samarbeidet sikrer en permanent tilstedeværelse for deltakende stater i ICAOs Råd og i ANC (Air Navigation Commission), ICAOs tekniske komite for luftfart. Norge har i perioden 2013–2016 hatt rådsrepresentanten og delegasjonsleder i dette samarbeidet.

NOLU er et samarbeidsorgan for luftfartsdirektørene i de fem nordiske stater, samt Estland og Latvia. På dagsorden står særlig utviklingen i internasjonale luftfartsfora og strategiske spørsmål, blant annet knyttet opp til flysikkerhet, miljø og økonomiske spørsmål innen luftfarten. I NOLU diskuteres også oppfølgingen av NORDICAO-samarbeidet. Det informeres om viktige luftfartsaker nasjonalt i deltakende stater.

Vegtransport

EasyGo er et samarbeid om bompengerevisjon mellom Norge, Sverige, Danmark og Østerrike. EasyGo gjør det mulig for både privatbilister og yrkestransportører å kjøre med en og samme brikke (f.eks. AutoPASS-brikken) gjennom alle bompengeanlegg i Skandinavia, i tillegg til mange ferjesamband mellom Danmark, Sverige og Tyskland. Enkelte av brikkene som utstedes er i tillegg

gyldige for betaling på hovedveinettet i Østerrike. EasyGo er tatt godt imot blant trafikantene, og har samtidig gjort innkrevningen fra utenlandske trafikanter mer effektiv. Bruken av tjenesten har økt hvert eneste år siden oppstarten i 2007, og det formidles nå over 350 000 transaksjoner per måned mellom partene i samarbeidet. I 2015 krevde norske bompengeselskaper inn om lag 62 millioner kr via utenlandske brikker. Det vurderes også å utvide EasyGo til andre land. EasyGo har vært basert på standardene i EU-direktiv 2004/52/EF (EFC-direktivet) og den tilhørende definisjonsbeslutningen 2009/750/EF (EETS-definisjonen). Suksessen med EasyGo gjør dette til et referanseprosjekt i europeisk sammenheng.

Prosjektet Svinesundsambandet

Ved riksgrensen mellom Norge og Sverige på Svinesund er det skapt et svært godt samarbeid over landegrensene gjennom prosjektet «Svinesundforbindelsen». Svinesundforbindelsen strekker seg fra Nordby i Sverige til Svingenskoen i Norge. Det omfatter 2 kilometer ny motorvei på svensk side, 4,3 kilometer ny motorvei på norsk side og en 700 meter lang bro mellom dem. Riksgrensen er også EU-grense, og det er bygd tollstasjoner på begge sider. I tillegg er det betalingsstasjoner ved både ny og gammel bro. Prosjektet er finansiert med bompenger på både svensk og norsk side. Det har vært en jevn økning i trafikken siden oppstarten. I 2015 var det 7,6 millioner kjøretøyer som passerte bomstasjonene, dvs. en årsdøgntrafikk på rundt 21 000.

Barents European-Arctic Transport Area (BEATA)

Russland har nå overtatt formannskapet for styringsgruppen i BEATA og leder dette fram til høsten 2017, da Sverige vil ta over formannskapet. Det arbeides med oppfølging av forslaget til en felles transportplan for Barentsområdet, som ble lagt fram høsten 2013, etterfulgt av en analyse av de grensekryssende vegforbindelsene høsten 2015. De norske transportetatene bidrar med faglige innspill og vurderinger, i tillegg er det regionale nivået (fylkeskommuner, län og oblaster) involvert.

Samarbeid mellom regulatørene av elektronisk kommunikasjon (ekom)

De nordiske ekomregulatørene har i mange år hatt et tett samarbeid på et uformelt nivå. Samarbeidet har over de siste årene tiltatt, og det er nå

etablert fem forskjellige arbeidsgrupper som består av ulike eksperter fra de fem nordiske landene. Hensikten med arbeidsgruppene har vært flerdelt, bl.a. har det vært hensiktsmessig at de fem landene har delt på kompetansen og utnyttet sine komparative fortrinn i disse gruppene. Videre har det vært ønskelig å få etablere uformelle kontaktnettverk som nettopp skjer i slike grupper. Arbeidsgruppene har også påtatt seg oppgaver som noen ganger kan vise Europa veien. Eksempelvis har den nordiske statistikkgruppen fått laget felles definisjoner av en rekke variabler som gjør at nordisk statistikk innenfor elektronisk kommunikasjon de facto er sammenlignbar. Slik statistikk offentliggjøres på helårsbasis i juni hvert år.

En annen arbeidsgruppe består av representanter fra de fem landene som arbeider med markeds kontroll av radioutstyr på sine respektive markeder. Gruppen møtes en gang i året for å diskutere felles problemstillinger og tilsynsutfordringer, dele erfaringer fra sitt praktiske arbeid samt diskutere regelverksutviklingen på området. En tredje gruppe som jobber med sikkerhet og beredskap, har fremmet forslag om en rekke tiltak for å dekke sikkerhetshull i det tradisjonelle signaleringssystemet i ekomnett (SS7), et arbeid som har fått betydelig internasjonal oppmerksomhet. Arbeidet har vært svært viktig som grunnlag for nasjonale vedtak overfor relevante tilbydere av elektronisk kommunikasjon bl.a. for å sikre brukernes konfidensialitet. De to siste arbeidsgruppene innenfor dette samarbeidet jobber sammen om henholdsvis forbrukerspørsmål og erfaringsutveksling/kompetansebygging knyttet til den sektorspesifikke konkurransereguleringen.

Ekomyndighetene i de fem landene har gått sammen om å fremme forslag overfor Europakommisjonen, bl.a. et forslag om å merke mobiltelefoner med antennekvalitet. Det er et tiltakende problem at nye og svært avanserte mobiltelefoner dessverre får dårligere antennekvalitet som bidrar til at brukerne opplever dårligere dekning selv om mobilnettene aldri har vært bedre og hatt mer omfattende dekning enn nå. De fem nordiske landene har sammen med Nordisk Råd nå også finansiert en større studie av antennekvaliteten på de nyeste versjonene av de meste brukte mobiltelefonene og nettbrettene.

Myndighetene har også etablert et uformelt samarbeid gjennom «nordisk domenenavnsmøte». Her deltar tilsynene sammen med de respektive lands registerenheter som drifter landkodetoppdomenene, som Uninett Norid AS. Tilsynene innenfor fagområdet eID og tillitstjenester

har også nylig etablert et uformelt samarbeid for tilsyn etter forordning i EU/910/2014. Det planlegges å ha et uformelt møte i forkant eller etterkant av møtene i «Forum of European Supervisory Authorities for electronic signatures» (FESA) for å dele erfaringer med tilsyn etter den nye forordningen.

Det er også i økende grad forslag om stadig sterkere harmonisering av reguleringen fra Europakommisjonens side, og det er ikke alltid at forslagene passer like godt i hele Europa. Spesielt innenfor elektronisk kommunikasjon er det til dels betydelige forskjeller mellom ulike deler av kontinentet. De nordiske landene er rimelig like i sin utvikling og bruk av elektronisk kommunikasjon, og derfor inngikk de fem ekomregulatorene den 1. september 2015 en Memorandum of Understanding for etablering av «Nordic Electronic Communications Regulators» (NECR). Hensikten med etableringen av NECR er bl.a. å sikre bedre den nordiske stemmen i Brussel samt utnytte bedre de respektive begrensede ressurser hos hver enkelt myndighet. Samtidig skal samarbeidet promotere en utvikling av effektive elektroniske kommunikasjonsmarkeder i Norden innen-

for rammen av EØS-reguleringene, etablere passende samarbeidsmekanismer og sikre informasjons- og ressursutveksling samt styrke en felles representasjon innenfor arbeidet i BEREC (Body of European Regulators for Electronic Communications). NECR skal bidra til erfaringsutveksling og tilrettelegge for en konvergens i synspunkter og felles holdninger når det passer, men under hensyntagen til nasjonale forskjeller i regulering og ansvar. Det skal være konsensus om ethvert offentlig felles synspunkt. NECR baseres på et roterende formannskap av ett års varighet. De fem reguleringsmyndighetene som omfattes av NECR er Erhvervsstyrelsen i Danmark, Viestintävirasto i Finland, Póst- og fjarskiptastofnun i Island, Nasjonal kommunikasjons-myndighet i Norge og Post- och telestyrelsen i Sverige.

Utenriksdepartementet

tilrår:

Tilråding fra Utenriksdepartementet 14. oktober 2016 om Nordisk samarbeid blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1

Sammenstilling av budsjettene 2017 og 2016 (2016 priser) i millioner DKK

	Budsjett		Forskjell	
	2017	2016	+/-	%
1. MR Samarbeidsministrene	253.984	253.984	0	0,0%
a. Prioriteringsbudsjettet	90.215	75.641	14.574	19,3%
b. Internasjonalt samarbeide	54.345	68.919	-14.574	-21,1%
i. Herav kontorene ¹	15.560	15.560	0	0,0%
c. Nordisk ministerråds fellesaktiviteter og Sekretariatet	109.424	109.424	0	0,0%
i. Herav sekretariatet (NMRS)	78.150	78.150	0	0,0%
2. MR Utdannelse og forskning	222.919	222.919	0	0,0%
a. Generelle forsknings- og utdannelsesinitiativer	3.316	3.316	0	0,0%
b. Politikktutvikling mv.	15.440	15.440	0	0,0%
c. Mobilitets- og nettverksprogrammer	78.886	77.713	1.173	1,5%
d. NordForsk (institusjon)	102.980	104.153	-1.173	-1,1%
e. Øvrig forskning	22.297	22.297	0	0,0%
3. MR Sosial- og helse	38.732	38.732	0	0,0%
i. Herav Nordens Velfærdcenter (institusjon)	19.794	19.794	0	0,0%
4. MR Kultur	170.551	170.551	0	0,0%
a. Generelle kultursatsninger	50.585	51.085	-500	-1,0%
b. Barn og Unge	6.139	6.139	0	0,0%
c. Film og Media	31.283	31.283	0	0,0%
d. Kunstområdet	31.258	31.258	0	0,0%
e. Nordiske Kulturhus (institusjoner)	44.419	44.219	200	0,5%
f. Andre kultursatsninger	6.867	6.567	300	4,6%
5. MR Fiskeri, jordbruk, næringsmidler og skogbruk	39.572	39.572	0	0,0%
a. Fiskeri	6.303	6.303	0	0,0%
b. Jord- og Skogbruk	26.659	26.659	0	0,0%
i. Herav NordGen (institusjon)	19.484	19.484	0	0,0%
c. Næringsmidler	6.610	6.610	0	0,0%
6. MR Likestilling	9.023	9.023	0	0,0%

	Budsjett		Forskjell	
	2017	2016	+/-	%
7. MR Nærings-, Energi- og Regionalpolitikk	130.773	130.773	0	0,0%
a. Næring	87.766	87.766	0	0,0%
i. Herav Nordic Innovation (institusjon)	70.326	70.326	0	0,0%
b. Energi	10.461	10.461	0	0,0%
i. Herav Nordisk Energiforskning (institusjon)	6.261	6.261	0	0,0%
c. Regional	32.546	32.546	0	0,0%
i. Herav Nordregio (institusjon)	10.954	10.954	0	0,0%
8. MR Miljø	44.907	44.907	0	0,0%
9. MR Arbeidsliv	13.839	13.839	0	0,0%
i. Herav NIVA (institusjon)	3.403	3.403	0	0,0%
10. MR Økonomi og finanspolitikk	1.841	1.841	0	0,0%
11. MR lovsamarbeid	1.405	1.405	0	0,0%
Totalt nordisk budsjett	927.546	927.546	0	0,0%

¹ Ministerrådets kontorer i Estland, Latvia, Litauen og Nordveststrusland

Vedlegg 2**Forkortelser**

AEC	Arctic Economic Council
AMAP	Arctic Monitoring and Assessment Programme
BASREC	Baltic Sea Region Energy Co-operation
BEG	Budgetexpertgruppen
BSAP	Baltic Sea Action Plan (HELCOM)
EHU	European Humanities University
EK-A	Nordisk embetsmannskomite for arbeidsliv
EK-E	Nordisk embetsmannskomite for energipolitikk
EK-FINANS	Nordisk embetsmannskomite for økonomi- og finanspolitikk
EK-FJLS	Nordisk embetsmannskomite for fiske og havbruk, jordbruk, næringsmidler og Skogbruk
EK-JÄM	Nordisk embetsmannskomite for likestilling
EK-K	Nordisk embetsmannskomite for kulturelt samarbeid
EK-LAG	Nordisk embetsmannskomite for lovsamarbeid
EK-M	Nordisk embetsmannskomite for miljøspørsmål
EK-N	Nordisk embetsmannskomite for næringspolitikk
EK-R	Nordisk embetsmannskomite for regionalpolitikk
EK-S	Nordisk embetsmannskomite for helse- og sosialspørsmål
EK-U	Nordisk embetsmannskomite for utdanning og forskning
ENS	Ekspertgruppen Nordens språkråd
DIS	Demokrati, inkludering og sikkerhet
FNF	Foreningerne Nordens Forbund
KKN	Kulturkontakt Nord
LOP	Lønns- og personalutvalget
MR-A	Ministerrådet for arbeidsliv
MR-FINANS	Ministerrådet for økonomi- og finanspolitikk
MR-FJLS	Ministerrådet for fiskeri, jordbruk, næringsmidler og skogbruk
MR-JÄM	Ministerrådet for likestilling
MR-K	Ministerrådet for kultur
MR-LOV	Ministerrådet for lovsamarbeid

MR-M	Ministerrådet for miljø
MR-NER	Ministerrådet for næring, energi og regionalpolitikk
MR-S	Ministerrådet for sosial- og helsepolitikk
MR-U	Ministerrådet for utdanning og forskning
MR-SAM	Samarbeidsministrene
NAB	Nordiska rådgivande nämnden för energiinformation
NAI	Nordiska Afrikainstitutet
NAPA	Nordens Institut i Grønland
NAMMCO	North Atlantic Marine Mammal Commission
NDBC	Northern Dimension Business Council
NDF	Nordisk utviklingsfond
NDI	Northern Dimension Institute
NDPC	Northern Dimension Partnership on Culture
NDPHS	Northern Dimension Partnership in Public Health and Social Well-Being
NDPTL	Northern Dimension Partnership on Transport and Logistics
NEF	Nordisk Energiforskning
NEFCO	Nordic Environment Finance Cooperation (Nordiska miljøfinansieringsbolaget)
NETP	Nordic Energy Technology Perspectives
NFS	Nordens Fackliga Samorganisation
NFTF	Nordisk Film- og TV-fond
NLH	Nordens Hus på Færøerne
NIAS	Nordic Institute of Asian Studies
NIB	Nordisk investeringsbank
NI	Nordic Innovation
NIF	Norden i Fokus
Nifs	Nordisk institutt for sjørett
NMF	Nordisk miljøutviklingsfond
NIKK	Nordisk institutt for kunnskap om kjønn
NIOM	Nordisk institutt for odontologiske materialer
NIPÅ	Nordens institut på Åland
NIVA	Nordiska institutionen för vidareutbildning inom arbetsmiljøområdet
NJC	Nordisk Journalistcenter
NKB	Nordisk kommitté for bioetik
NKG	Nordiska kemikaliegruppen
NKJ	Nordiskt Kontaktorgan for Jordbruksforskning
NKR	Nordkalottrådet

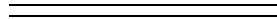
NKS	Nordisk kontakt om statsbyggeri
NKV	Nordisk kollegium for viltforskning
NMF	Nordisk arbeidsgruppe for livsmedelforvaltning og konsumentinformasjon
NMKL	Nordisk metodikkomité for næringsmidler
NMN	Nordisk Miljømerkningsnemden
NMR	Nordisk ministerråd
NMRS	Nordisk ministerråds sekretariat
NNC	Nordic Nias Council
NNR	Nordic Nutrition Recommendation
NOMESKO	Nordisk medicinalstatistikkomite
NOMEX	Nordic Music Export Program
NOPEF	Nordiska Projektexportfonden
NOP-HS	Nordiska publiceringskommittén for humanistiska og samhällsvetenskapliga tidskrifter
NOPUS	Nordiska utbildningsprogrammet for utvekkling av social service
NORA	Nordisk atlantsamarbejde
NORDBUK	Nordisk barne- og ungdomskomite
NORDA	Nordiskt samarbeide om teknisk akkreditering
NORDEFKO	Nordic Defence Cooperation
NORDEX	Nordisk samarbeidskomite for offentlig tilsyn med brannfarlige og eksplosive varer
NORDFORSK	Nordisk forskningsråd
NordGen	Nordisk genressurscenter
NORDICOM	Nordiskt informationscenter for medie- og kommunikationsforskning
NORDITA	Nordic Institute for Theoretical Physics
NORDRED	Det nordiske redningstjenestesamarbeidet
NORDKONS	Nordiskt konsumentssamarbejde
NORDREGIO	Nordic Centre for Spatial Development
NORDVULK	Nordisk vulkanologisk institut
NOREY	Nordens Hus i Reykjavik
NORMET	Samarbetsforum for nordisk metrologi (mätteknik)
NOS-HS	Nordiska samarbetsnämnden for humanistisk og samhällsvetenskaplig forskning
NOS-M	Nordiska samarbetsnämnden for medicinsk forskning
NOS-N	Nordisk samarbeidsnemnd for naturvitenskap
NOSOSKO	Nordisk socialstatistikkomite
NPI	Nordic Partnership Initiative
NPL	Nordic Play List

NR	Nordisk Råd
NSfK	Nordisk samarbejdsråd for Kriminologi
NSHF	Nordisk samrådsgruppe på højt niveau for flygtningespørgsmål
NSI	Nordisk samisk institutt
NSK	Nordisk samarbeidskomité
NSS	Nordiska kommittén för samordning av elektriska säkerhetsfrågor
NSU	Nordisk Sommeruniversitet
NTR	Nordiska träskyddsrådet
NTR	Nordiska tulladministrativa rådet
NVC	Nordisk välfärdscenter
NVL	Nordisk nettverk for voksnes læring
ODIN	Nordisk skolenet
OSPAR	The convention for the Protection of the Marine Environment in the North East Atlantic (OSlo and PARis commission)
SNEIL	Sekretariatet för de nordiska energiinformationsbiblioteken
SNS	SamNordisk Skogsforskning
SVANEN	Nordisk miljømerke
TFI	Toppforskningsinitiativet for klima, energi og miljø
VALHALLA	Nordisk netværk for børne- og ungdomskultur

Vedlegg 3**Nordisk samarbeid – nettsider**

Nordisk ministerråd	www.norden.org/no/nordisk-ministerraad
Nordisk Råd	www.norden.org/no/nordisk-raad
Nordisk internettportal om trygdeytelser i Norden	www.nordsoc.org/no
Grensetjenesten-Morokulien	www.gtm.nu
Nordisk skatteportal	www.nordisketax.net
Hallo Norden (informasjonstjenesten til Nordisk ministerråd)	www.norden.org/no/norden-for-deg
Europaportalen	www.regjeringen.no/europaportalen
Foreningen Norden	www.norden.no

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Forsidebilde: [Guri Dahl/tinagent.com](http://GuriDahl.tinagent.com)

Trykk: 07 Xpress AS – 10/2016

